PN-ABW-285
95410

Deloitte Touche Tohmatsu

Bosnia Privatization Training Seminar

Course Materials (Serbo-Croat/ Bosnian)

Delivery Order No. 39

Contract No. EUR-0014-I-00-1056-00
Eastern Europe Enterprise Restructuring and Privatization Project

USAID

U.S. Agency for International Development
EUR/ENI

April 28, 1995

Deloitte Touche Tohmatsu International

Deloitte Touche Tohmatsu

Deloitte Touche Tohmatsu
ILA Group Ltd.
Suite 350N
1001 Pennsylvania Avenue, N.W.
Washington, DC 20004-2594, USA

Telephone: (202) 879-5600
Facsimile: (202) 879-5607

May 12, 1995

Mr. Mark Abramovitz
USAID - ENI/PER/ER
1800 North Kent Street
Room 3203, SA-15
Rosslyn, VA 20523

Re: Contract No. EUR-0014-I-00-1056-00, Delivery Order No. 39, Bosnia Privatization Training Seminar - Course Materials (Serbo-Croat/Bosnian)

Dear Mark:

In accordance with Article IV of the above-referenced delivery order, we are pleased to submit the Serbo-Croat (Bosnian) language version of the Course Materials prepared for the Bosnia Privatization Training Seminar (PTS) held in Prague in March 1995. The English-language version is being submitted under separate cover. These materials were translated specifically for presentation to the delegation from the Republic and Federation of Bosnia-Herzegovina. The English-language version of these materials provides a solid foundation for discussing the principal elements of privatization.

These deliverables were prepared for USAID by Deloitte & Touche. If you have any questions concerning these deliverables, please call me at (202) 879-5650.

Sincerely,

Adrienne Brombaugh

V

TABLE OF CONTENTS

Day 1	Privatization and Economic Transformation
Day 2	General Privatization Concepts
Day 3	Special Cases
Day 4	Valuation of Businesses
Day 5	Organization of Privatization
Day 6	Restitution

* No slide materials were used in conjunction with presentations on Day 7.

Seminar o privatizaciji

1 Dan: Privatizacija i ekonomska transformacija

Sadržaj:

- Privatizacija i ekonomska transformacija
- Pregled Osnovnog Dokumenta o privatizaciji poduzeća
- Analiza Osnovnog Dokumenta

Privatizacija
i
ekonomska transformacija

Privatizacija - A dio prijelaza na tržišnu ekonomiju

Glavni aspekti prijelaza na tržišnu ekonomiju

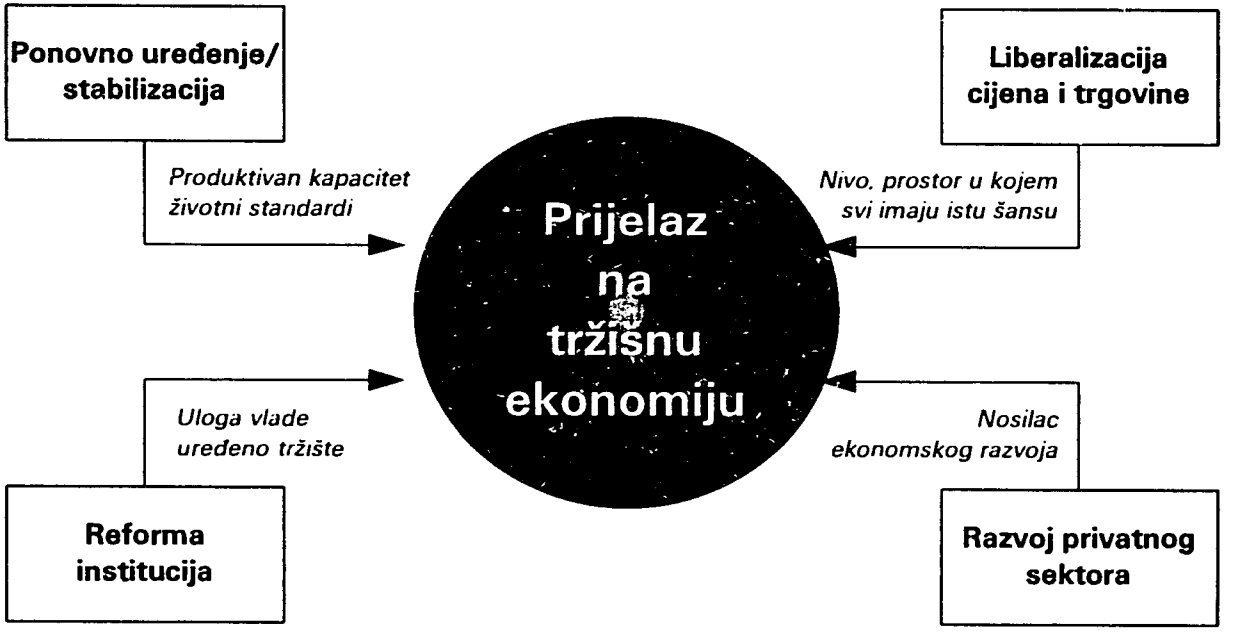

Razvoj ekonomije kojom dominira privatni sektor uključuje:

Inicijativu privatnog sektora

Privatizaciju društvenog kapitala u malim poduzećima

Privatizaciju društvenog kapitala u velikim poduzećima

Restituciju

Ekonomska Transformacija - Pitanje dobrog vremenskog određenja

RAZDOBLJE

Ratno razdoblje — **Poratno razdoblje** — **Potpuna tranformacija**

PONOVNO UREĐENJE I STABILIZACIJA

Normalizirati "zdravu" — Povratiti standard života
Prioritetno je korištenje strane pomoći — Kontrolirati inflaciju — Ponovo izgraditi infrastrukturu

LIBERALIZACIJA CIJENA I TRGOVINE

Hrana — Industrijski proizvodi — Komunalni sistem
proizvodi — Luksuzni proizvodi

REFORMA INSTITUCIJA

Zakonski okvir za trzišnu ekonomiju — Reforma banaka — Konvertibilnost valute
Uvođenje no — Podsticanje investicija

RAZVOJ PRIVATNOG SEKTORA

Privatne investicije — Restitucija
Privat — Privatizacija velikih poduzeća

Dobro vremensko određenje i redosljed izvođenja različitih aspekata ekonomske transformacije isto su toliko važni koliko i valjanost (ispravnost) programa

Ono što je naučeno iz iskustva ostalih istočno evropskih država

" One države koje su radikalno prihvatile sva četri aspekta nagrađene su ne samo s relativno brzim pomakom prema tržišnoj ekonomiji, već također, u većini slučajeva sa blažim padom ili brzim oporavkom proizvodnje".
EBRD Transition Report 10/94

Odlučujući razlozi:

- Pravovremene i vidljive promjene su bile potrebne kako bi prijenos na tržišnu ekonomiju bio vjerodostojan.
- Liberalizacija u pravom trenutku je natjerala državna poduzeća da budu efikasinija.
- Pravovremena liberalizacija je stvorila i okruženje potrebno za razvoj efikasnih privatnih poduzeća.

Ono što je naučeno iz iskustva ostalih istočno evropskih država

" Potreba za novim i dinamičnim privatnim sektorom je važnija nego privatizacija starih državnih poduzeća, sve dok se ovi posljednji moraju prilagoditi oštroj poreznoj diciplini i liberalizaciji cijena." *Financial Times 7.3.95*

Odlučujći razlozi:

- Liberalizacija je omogućila novim poduzećima da se pojave kao konkurenti državnim poduzećima i da im konkuriraju po tržišnim zakonima.
- Nepostojanje konkurencije od strane privatnog sektora i nastavak financijskog pomaganja (subvencioniranja) državnih poduzeća ne daje podsticaj za restrukturiranjem kako bi se preživilo u tržišnoj ekonomiji.
- Nastavak subvencioniranja državnih poduzeća potpomoglo je inflaciju i imalo značajnu ulogu u devalvaciji valute.

10

Ono sto je naučeno iz iskustva Tajvana

Ključne stavke

Reforma zemljišta 1949 - 1959:

- Izvršena reforma zemljišta kako bi se podstakli poljoprivrednici da proizvode više hrane na efikasniji način.

Reforma Strane valute -1958:

- Prihvatili jedan kurs valute i smanjili kurs njihove valute na realni nivo.

Podsticanje investicija -1960:

- Dozvolili petogodišnje neplaćanje poreza za određene industrije i povećali mogućnost dobijanja industrijske zemlje.

Bescarinska Zona Za Export (EPZ) -1966:

- 1966 Osnovali prvu EPZ u svijetu kako bi smanjili birokratski proces u vezi sa proizovodnjom za izvoz.

Razvoj nauke i tehnologije -1970's:

- Osnovali institute za istraživanje i tehnološke parkove na naučnoj osnovi.

Rezultati

- Rezultat je bio velika zaliha hrane i povećani prihod poljoprivrednka ali i višak za investiranje u poljoprivredi i industriji.
- Ohrabrilo je (podstaklo) je domaća poduzeća da se orijentiraju na izvoz.
- Povećanje privatnih investicija u privredne grane i na taj se način povećala medunarodna konkurentnost tih sektora.
- Privučeno je 128 kompanija, uključujući brojne strane kompanije u periodu od 2 godine. Još dvije epzone su otvorene 1971. Danas, 3 zone zapošljavaju više od 65000 ljudi i izvoze više od 5 biliona dolara godišnje.
- Pomoglo razviti tehnologije naročito za mala prema srednje velikim poduzećima i privuklo visoke tehnologije, te je na taj način omogućilo Tajvanu da napraviti pomak od industrije radne snage ka industriji koja razvija i tehnologije.

Filozofija odabranog smjera - *Kwoh-Ting Li, Former Economic Minister of Taiwan*

Poštivanje sistema slobodnog tržišta. - "Naglasak na privatnu inicijativu i principe slobodnog tržišta je od vitalne važnosti za sve razvijene zemlje svijeta. Mnogo manje-razvijenih zemalja pogriješilo je u procesu razvoja jer su njihove vlade preuzele mnogo obaveza za dugi vremenski period. Osim toga, njihova politika ekonomskog razvoja često je bila pod administrativnim kontrolama, a ne pod kontrolom tržišnih snaga."

Pragmatizam - "Bit pragmatizma je brzo i efikasno rješavanje problema kada se pojave, bez dogmatskih i ideoloških kočnica."

Vremensko Određenje - "Odluke u vezi ispravnog smjera moraju se donjeti u pravo vrijeme, i, kada se promijene interni i vanjski uvjeti, trebale bi se promjeniti i smjernice vlade."

Glvano pitanje: Postoji li konsenzus (dogovor) kojim aspektima ekonomske transformacije dati prednost?

Galvni aspekti prijelaza na tržišnu ekonomiju

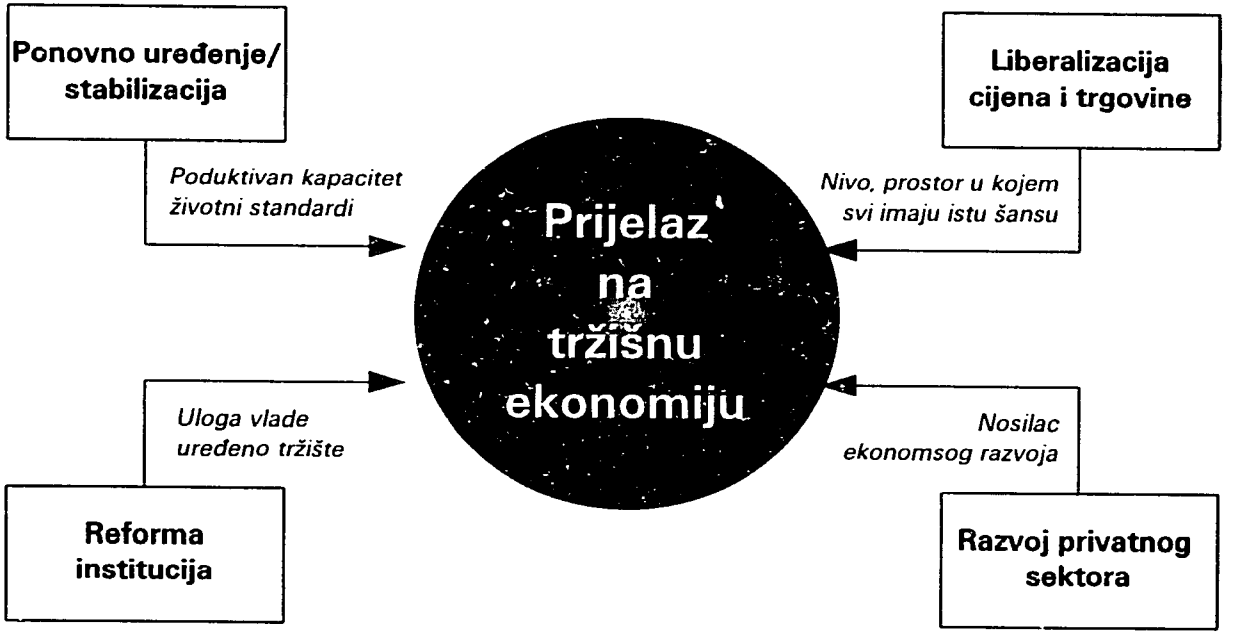

Značajnije pitanje bi moglo biti:

Postoji li zajednička obaveza za prijelaz na tržišnu ekonomiju?

Da li je ta obaveza dovoljno jaka da bi se prevazišle muke prijelaznog perioda?

Ostvarenje konsenzusa u vezi prioriteta tranformacijskih aktivnosti

Za svaki aspekt prijelaznog perioda:

- Napravite listu aktivnosti koje treba poduzesti ili opcija koje se trebaju razmotritu tako da slobodno iznosite ideje.
- Odaberite one aktivnosti/opcije koje više od pola grupe smatra važnom.
- Rangirajte odabrane opcije prema njihovoj važnostitj prema tome koliko im se odmah treba obratiti pažinja, koristeci "Weighted Voting Technique".

Usporedba 2 ili 3 glavne opcije svakog aspekta sa ostalim glavnim opcijama:

- Utvrdite među opcijama opće opcije kojima grupa daje prednost u procesu transformacije koristeći "Paired Comparison" tehniku (usporedba parova opcija).

Rasprava o gore navedim rezultatima

Weighted Voting Analysis -

- ☐ Ponovno uređenje
- ☐ Reforma institucija
- ☐ Liberalizacija
- ☐ Razvoj privatnog sektora

Učesnik	Opcija 1	Opcija 2	Opcija 3	Opcija 4	Opcija 5	Opcija 6
Ukupno Glasova						

Broj glasova po učesniku = 1 1/2 broj opcija.
Mora se dati 1 glas za svaku opciju.

Paired Comparison -

	Opcija 1	Opcija 2	Opcija 3	Opcija 4	Opcija 5	Opcija 6
Opcija 1						
Opcija 2						
Opcija 3						
Opcija 4						
Opcija 5						
Opcija 6						
Usp. avno(Spaces)						
Vodoravno (X's)						
Ukupno						
Rangiranje (ljestvica)						

Uputstva:

1. Usporedite 1. sa 2. Ako je važniji, upište "x" u kućicu pod brojem #2; ako je manje važan ostavite prazno. Ponovite to sa preostalim brojevima (koristite samo bijele kucice). Nastavite u sljedećem. Redu; ponovite postupak.
2. Ukupan broj vodoravnih "x" upišite na dnu, u kućicu za vodoravno. Ukupan broj uspravnih praznih kućica za svaki broj upište na dnu, u kucici za uspravno. Zbrojite uspravne i vodoravne da dobijete Total.
3. Najveći broj u totalu bitće #1. Ako 2 ili više opcija imaju isti total, rangiranje je determinirano subjektivnom usporedbom svake opcije sa ostalima (obično se ovo ne dešava, osim ako ste nedosljedni u Vašoj analizi).

Ostvarivanje konsenzusa - Rasprava o rezultatima

- **Da li prevenstvo (prioritet) u okviru svakog aspekta ekonomske tranformacije izgleda razumno?**
  - Ponovno uređenje i stabilizacija
  - Liberalizacija cijena i trgovine
  - Reforma institucija
  - Razvoj privatnog sektora
- **Da li opće rangiranje opcija svih aspekata ekonomske tranformacije izgleda razumno?**
- **Postoji li bilo kakva nesuglasica?**
- **Da li se slažete s gore navedenim rezultatima?**
- **Da li ste odustali od toga da se zavalite u stolicu i kažete, "rekao sam Vam to."**

Pretvaranje konsenzusa u akciju/djelovanje - Promjena fokusa/žarišta u pravom trenutku

Mogući scenario

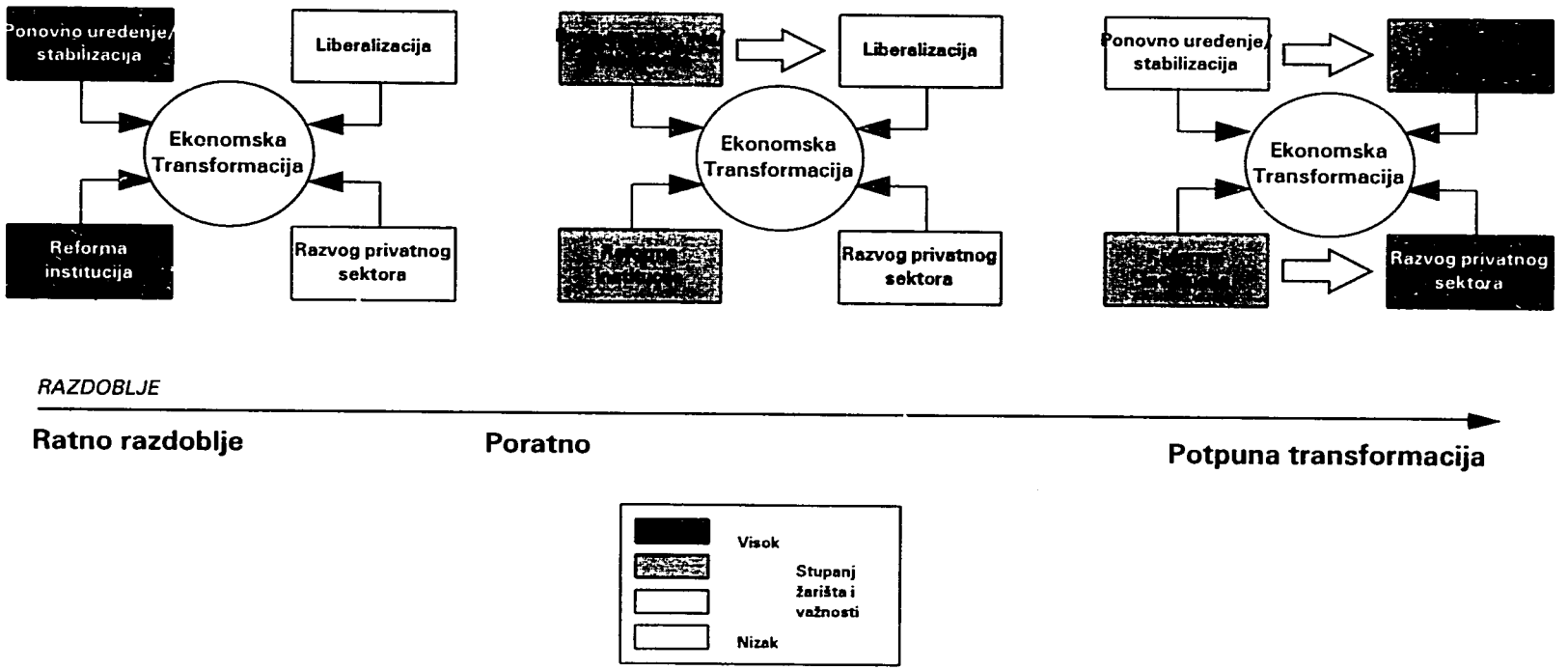

U trenuku kada jezgra tima ostvari konsenzus u vezi prvenstva aktivnosti ekonomske transformacije, vrijeme je da se detaljno planiraju budući koraci

Sljedeći korak: Usredotočiti se na privatizaciju

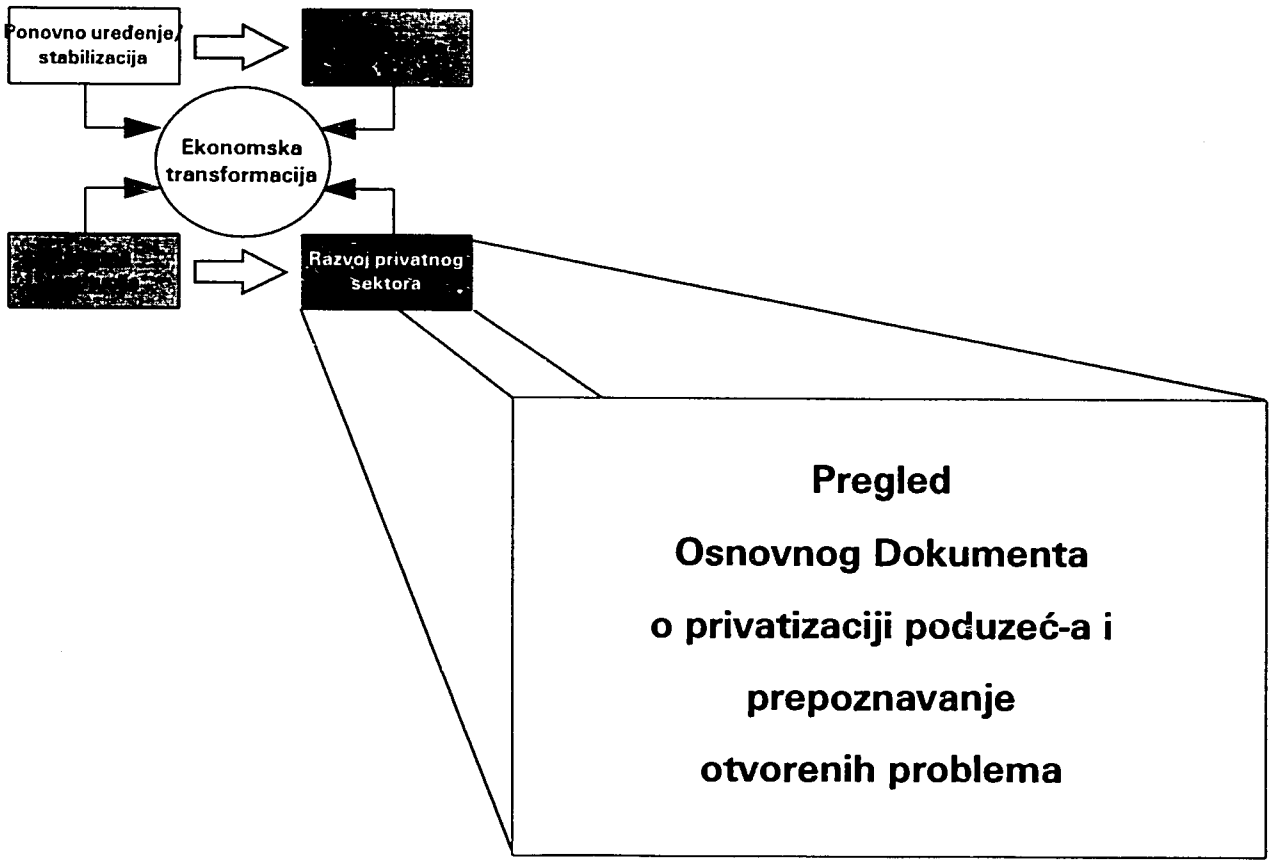

Pregled Prijedloga o privatizaciji poduzeća

Svrha ovog pregleda.....

- Slaganje sa sadašnjim prijedlogom.....
- Iznjeti prijedlog tako da ga možemo lako analizirati
- **Tako da možemo pojasniti i proširiti otvorena pitanja i stvoriti program kojim bismo ih riješili**

Faza 1: Pripremni rad

Faza 2: Realizacija

Pregled procesa privatizacije
Faza 1: Pripremni rad

Korak

1 Sva poduzeća pripremaju početni bilans

2 Poduzeća sa državnim/društvenim kapitalom mijenjaju pravni status

Problemi

Pregled procesa privatizacije
Faza 2: Realizacija

Korak

1 **Poduzeće priprema plan za privatizaciju**

2 **Daje ga na odobravanje Agenciji za privatizaciju**

3 **Agencijsko odobrenje**

4 **Privatizacija**
   - Malih poduzeća
   - Velikih poduzeća
   - Likvidacija/stečaj
   - Restrukturalizacija

5 **Zaključuje se na sudu**

Problem

Proces privatizacije: Privatizacija malih poduzeća

Korak

1. Pripremiti početni bilans
2. Poduzeće sugerira način prodaje/aukcija/bidding (licitacija)
3. Agencija odabire način prodaje
4. Agencija vodi prodaju
5. Otvorena domaćim i stranim kupcima
6. Fond za razvoj distribuira dio novca od prodaje malih poduzeća Fondu za kompenzaciju i penziju, te Fondu zdravstvenog osiguranja

Problemi

Mogući kupci dionica u privatizaciji velikih poduzeća

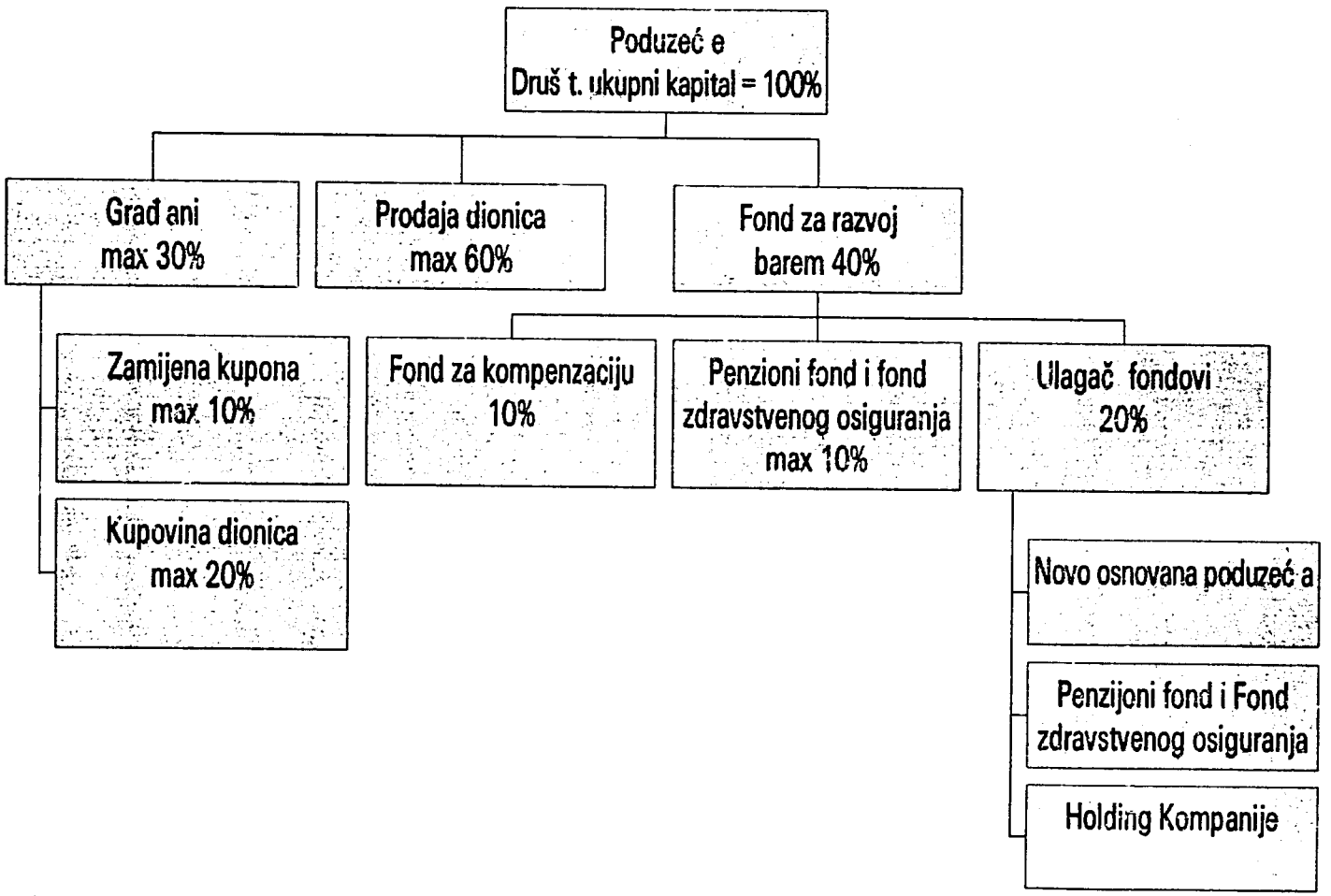

26

Privatizacija iz perspektive građanina

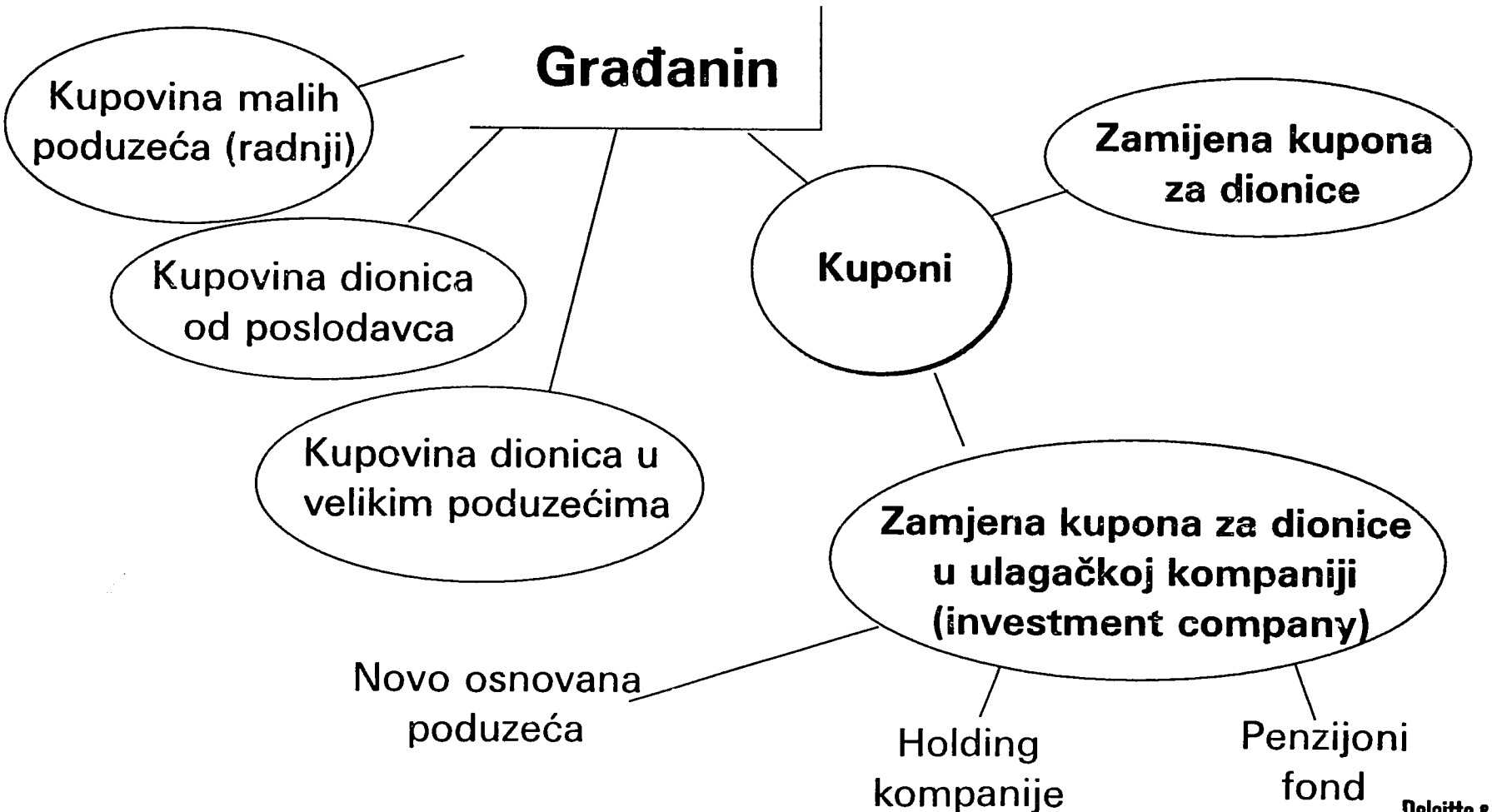

Analiza Prijedloga

Privatizacija = stvaranje privatnog vlasništva u društvenim poduzećima. To mijenja krakteristike poduzeća:

Od	Do/Prema
Slobodnog kapitala	Riskantnom kapitalu
Dostupnost kapitalu temelji se na političkoj snazi	Dostupnost kapitalu temelji se na izvođenju (djelovanju) poduzeća
Radničko samoupravljanje	Vođen vlasnicima riskantnog kapitala
Prihod poduzeća zavisi o odlukama radnika	Prihod poduzeća temelji se na rizicima koje su preuzeli akcionari
Siguran posao i socijalne beneficije se smatraju pravom radnika	Siguran posao, plaće i socijalne beneficije radnici moraju zaraditi

Privatizacija u Republici/Federaciji Bosne i Hercegovne
Strateški cilj

"Postići veću ekonomsku efikasnost zajedno sa efikasnim promjenama u vodećim (upravljačkim) strukturama poduzeća"
Basic Background Document

Ostali strateški ciljevi:

Stvoriti fondove za vladu

Povećati mobilnost kapitala

Privući strani kapital i know-how

Uvesti modernu tehnologiju

Smanjiti politički utjecaj na poduzeća

Kompenzirati građane za rad (usluge) u prošlosti

Pobrinuti se za finansiranje društveno korishih fondova

20

Kriteriji procesa privatizacije:

Pluralizm	***Brojne mogućnosti/alternative***
Prozirnost	***Javnost razumije alternative***
Testiranost	***Proces se temelji na određenim praktičnim iskustvima***
Prihvatljivost	***Društveno prihvatljiva rješenja***
Pristup po fazama	***Stalan i postepen proces***

"Proces privatizacije trebao bi uskladiti brzinu prodaje s vrijednošću društv. kapitala, zagarantiranu efikasnost i društvenu pravdu." *Basic Background Document*

Privatizacija u Republici/Federaciji Bosne i Herzegovine (RBH)
Postojeće prepreke:

Nerazvijena tržišna ekonomija

Neznanje menadmenta

Nepotpuni zakonski sistem

Nedostatak kapitala

Sadašnje stanje društvenih poduzeća

22

Da li bi se efikasnost menaďmenta poboljšala sa sljedećom vlasničkom strukturom?

	Radnici	Privatna lica	Ulagačko poduzeće	Fondovi
Nivo vlasništva/svojine				
Rizik s vlastitim kapitalom				
Sposobnost da se utječe na rukovodioce				
Know-how menaďmenta				
"Corporate Governance"				
Sukob interesa				
Da li će imati dovoljno vremena za vođenje poduzeća				

Mogu li se u okviru sadašnjeg plana ostvariti ostali ciljevi privatizacije?

Prepreke	Da/Ne	Ako da, navedite neophodne uvjete. Ako ne, navedite kako i kada se mogu ostvariti.
Pribavljanje novca za vladu		
Mobilnost kapitala		
Strani kapital		
Strani know-How		
Moderna technologija		
Manje političkog utjecaja		
Isplačivanje/nagrađivanje zarad u prošlosti		
Finansiranje društveno korisnih organizacija/fondova		

Mogu li se sadašnjim planom prevazići prepreke?

Prepreke	Da/Ne	Ako da, navedite neophodne uvjete. Ako ne, navedite kako i kada se mogu ostvariti.
Nerazvijena tržišna ekonomija		
Nepostojanje know-how menadmenta		
Nedostatak kapitala		
Nepotpuni zakonski sistem		
Sadašnje stanje poduzeća		

Tečaj privatiziranja

2. Dan: Opći koncepti privatiziranja

Raspored

1. modul: Dopunske informacije
2. modul: Proces privatiziranja

Pauza

3. modul: analiza 1. slučaja
4. modul: Licitacija, procijena, ponuda

Ručak

5. modul: analiza 2. slučaja
6. modul: Gost predaje: Vikas Thapar, International Finance Corporation - Prag

Pauza

7. modul: analiza 3. slučaja
8. modul: Složenost u praksi

Tečaj privatiziranja

Opći koncepti privatiziranja

1. modul: Dopunske informacije

Sastavne komponente efektivne privredne transformacije

Od značaja za direktan efekat na proces transformiranja:

- regulacijska i knjigovodstvena reforma
- pravne reforme (zakoni za reguliranje stečajnog postupka, privrede, poduzetnika)
- reforma svojinske forme nekretnina
- stvaranje poreskog sistema koji stimulira ulaganja
- brzo vraćanje/kompenziranje posijeda prvobitnim vlasnicima

Od značaja za kontinualni, dugoročni efekat na proces transformiranja:

- potpora za razvitak manjih poduzetnika
- potpora inozemnim ulaganjima
- stvaranje institucija tržišta kapitala
- stvaranje racionalne privredne politike

privatiziranje posjeda u državnoj svojini

Zašto privatizirati?

- da bi se stvorio sloj privatne svojine u privredi
- da bi se smanjio teret države za obavljanje društvenih usluga
- da bi se poboljšala dostupnost kapitalu, tehnologiji, menadžerskoj ekspertizi, znanju
- da bi stvorio izvor prihoda državi
- da bi odgovornost za upravljanje bila u rukama najistaknutijih menadžera
- da bi bilo podsticaja za stvaranje profita

Zašto država nije dobar upravik privrede?

Zato što ima teškoća u ostvarivanju slijedećih zadataka:

- profesionalno upravljanje poduzećima
- dostupnost kapitala
- dostupnost tehnologije
- zaštita svojine
- nadziranje
- motiviranje

Privatiziranje: međunarodni trend

- Sadašnji trendovi privatiziranja u svijetu
  - A. Francuska
  - B. Engleska
  - C. Sjedinjene Države
  - D. Druge zemlje (Njemačka, Italija)
- Anticipiranje značajnog razvitka privatiziranja u slijedećim godinama u "razvijenim" državama.
  - A. komunalne usluge (poštanske usluge, hitna pomoć, skupljanje otpadaka, voda, struja, itd.)
  - B. komunalni putevi i promjetni sistem
  - C. nacionalne avio-kompanije, kontrolori leta
  - D. drugo

Privatiziranje: Regionalni fokus - 1. slajd

◊ **Masovna privatizacija sa međunarodnim posrijednicima (Poljska)**

Naglasak je na decentralizaciji procesa privatiziranja

PREDNOSTI

- proces je sastavljen od strane profesionalnih financijskih rukovodilaca
- proces, kada počne, je lišen državnih intervencija
- ima više izgleda za bolje rukovođenje poduzeća

NEDOSTACI

- pripreme su dulje, datum početka uobičajeno kasni
- svježe injekcije kapitala i tehnologije su ređe
- ima manje izgleda za novo rukovodstvo

Napomjena: U Poljskoj su vođena obimna sektorska istraživanja na osjetljivim granama privrede da bi se formirala "privredna politika". To je prouzrokovalo kašnjenje privatiziranja u ovim poduzećima.

Privatiziranje: Regionalni fokus - 2. slajd

◊ **Centralizirano privatiziranje (Njemačka, Madžarska)**

Naglasak je na prodajnoj tranzakciji

PREDNOSTI

- ima više izgleda za prisutnost svježeg kapitala, tehnologije i menadžmenta
- veća kontrola nad procesom i vremenskim rasporedom
- pripreme su uglavnom veoma kratke
- koncept vrijednosti je obimnije shaćen

NEDOSTACI

- proces, kada počne, je uglavnom sporiji
- mogućnost državne intervencije u procesu procijenjivanja
- finansijska potpora države nesposobnim poduzećima, tipična su neriješena pitanja
- identificiranje krajnjih posjednika u kašnjenju

Privatiziranje: Regionalni fokus - 3. slajd

◊ **Distribuiranje ili "vouchersko" privatiziranje (Republika Češka, Rusija)**

Naglasak je na uključivanju i pravednosti

PREDNOSTI

- spontanost, privatna svojina je prostranjena
- uključivanje građana u proces privatiziranja
- isključuje državu iz upravljanja poduzećem
- vlasnici određenog poduzeća su odgovorni za individualnu strategiju privatiziranja primjenjenu u tom poduzeću

NEDOSTACI

- vlasnici ne posjeduju iskustvo
- kratkoročni državni prihodi su niski
- slabo upravljanje poduzećima
- ima manje izgleda za injekcije svježeg kapitala i tehnologije

Privatiziranje: Regionalni fokus - 4. slajd

Zaključci?

Odgovor na pitanje koji pristup omogućuje najbolje rezultate je još pod debatom. Najbolji pristup je možda kombinacija gore navjedenih .....

Uporedba bruto nacionalnog dohotka u regionu: koji procenat bruto nacionalnog dohotka potiče iz privatnog sektora?

Republika Češka
- Madžarska
Poljska
Slovačka
Rusija
Bugarska
Rumunjska
Slovenija

Konkurentska pitanja privatizacije

Potrebe poduzeća

- želja da se kontrolira sopstvena sudbina
- smanjenje razine zaposlenosti
- poboljšanje i moderniziranje poslovanja

- prodaja suvišnih aktiva/smanjenje dugova
- ostati konkurentan
- privući kapital, profesionalno znaje i tržišta sa strane

nasuprot...

Potrebama države

- potreba za povećanjem prihoda
- potreba za gotovinom
- zaštita privrednih grana od strateškog značaja
- favoriziranje tuzemnih kupaca
- izbjegavanje prodaje imovine po niskim cijenama inozemnim kupcima
- demonstracija poštenih namjera
- potreba za političkom potrvrdom
- zaštita radnih mjesta i zaposlenih

49

Tečaj privatiziranja

Opći koncepti privatiziranja

2. modul: Proces privatiziranja

Koraci u privatiziranju - 1. slajd

1. **Uspostaviti glavni pristup privatiziranju** (masovno privatiziranje sa posrijednicima, centralizirano privatiziranje, "vouchersko" privatiziranje, itd.)

   Napomjena: Ova odluka se mora bazirati, između ostalih faktora, na filozofskim objektivama zemlje (na primjerice inkluzija, bez ustupaka, itd.).

2. **Treba odrediti koja poduzeća trebaju biti u programu privatiziranja i u koji specifični program spada** (sastavljanje portfelja holding poduzeća).
   - "Brzo" privatiziranje: ubrzana prodaja manjih ili poduzeća srednje veličine
   - "Malo" privatiziranje: ubrzana prodaja mjesnih poduzeća
   - "Odloženo" privatiziranje: može se primjeniti u sektorima i poduzećima koja se reorganiziraju u razdoblju prije privatiziranja
   - "Glavno privatiziranje": masovno, centralizirano, ili "vouchersko" privatiziranje

Koraci u privatiziranju - 2. slajd

3. Uspostaviti odgvarajući sistem institucija (investicijski fondovi, holding poduzeća/agencije, berze, ministerij za privatiziranje, itd.)

4. Proslijediti sa korporatizacijom (transformiranje socijalističkih poduzeća u korporacije sa većom samokontrolom, iako se privatiziranje usporava većinskom državnom svojinom.

Napomjena: Ovaj korak je potreban da bi se svaka jedinica klasificirala i da bi potencijalni kupci razumjeli šta u stvari kupuju.

5. Nastaviti sa izvršavanjem inicijalnih zadataka za privatiziranje poduzeća (vidi flow dijagrame).

Koraci u privatiziranju - 3. slajd

6. **Obaviti poslovnu procjenu i određivanje cijena dionica** (4. dan)

7. **Pripremiti poziv za sudjelovanje u licitiranju** (4. modul).

8. **Nastaviti sa procijenom ponuda** (4. modul).

9. **Pregovori o završnim uslovima** (4. modul)

10. **Dosuditi kupoprodajni ugovor** (4. modul)

11. **Plaćanje, zatvaranje i nadziranje** (4. modul)

1. slajd: Rukovodstvo razvija strategiju za privatiziranje

1. Kome možemo prodati?

- strategijski ulagači
  kupac
  isporučilac
- financijski ulagač
- tuzemni ulagač
- inozemni ulagač

2. Što je naš poslovni zadatak?

- Naposletku je priprema poslovnog plana neophodna

3. Što je naša poslovna vrijednost?

4. Kakvih društvenih konzekvenca ima?

5. Kakve zahtjeve imamo u vezi sa kapitalom, tehnologijom i tržištem?

6. Kakvi su naši uslovi prodaje?

- injekcije kapitala
- menadžerska asistencija
- održanje nivoa zaposlenosti
- dostupnost specifičnih novih tržišta
- ESOP/MBO (zaposleni kupuju dionice poduzeća/rukovodioci kupuju dionice poduzeća)

Detaljni koraci u privatiziranju individualnih poduzeća

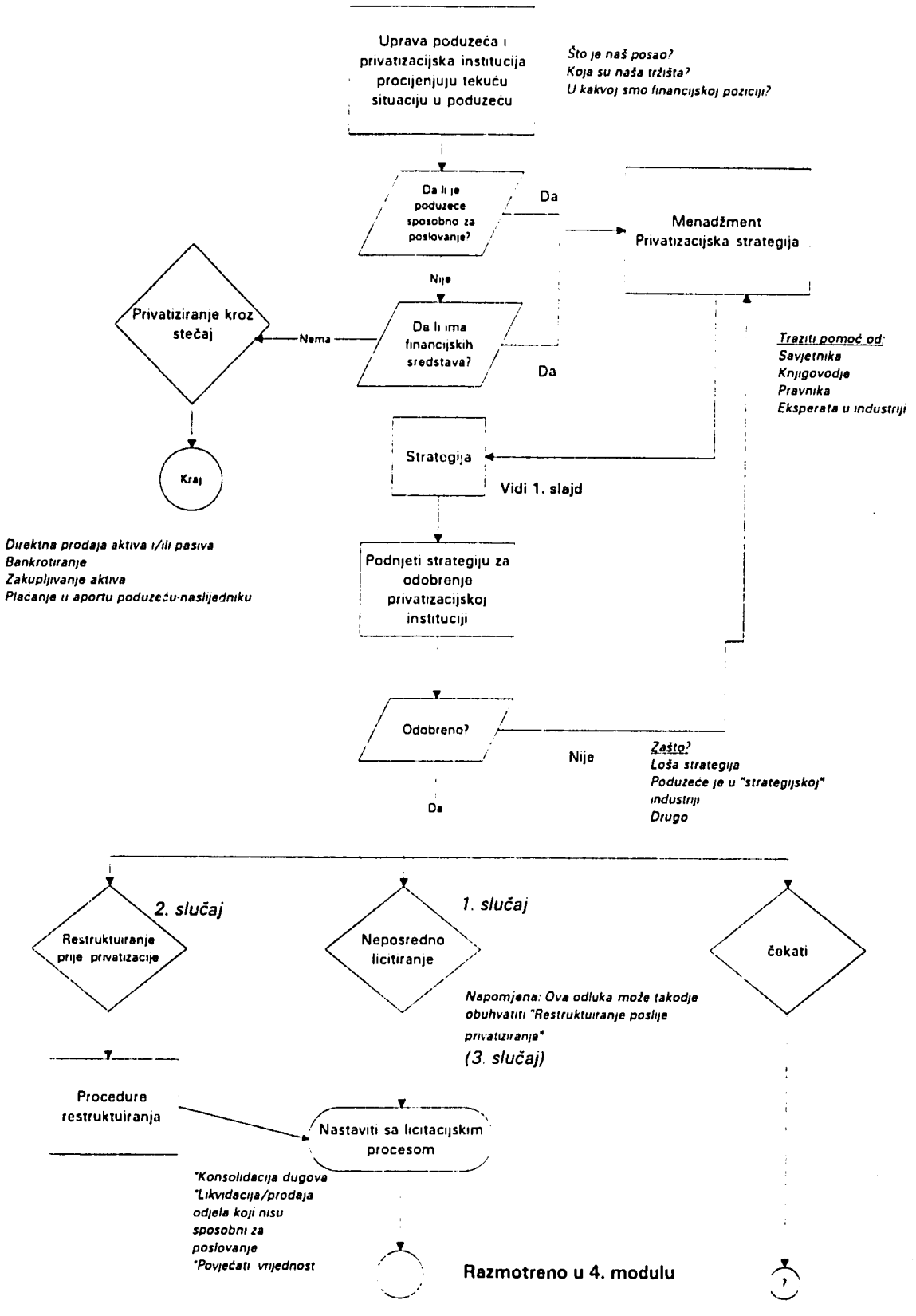

Tečaj privatiziranja

Opći koncepti privatiziranja

3. modul: Analiza prvog slučaja
PRIVATIZIRANJE USPJEŠNOG PODUZEĆA

ANALIZA SLUČAJA: 1. PODUZEĆE

VELIKA TVORNICA TEŠKE INDUSTRIJE

PRIVATIZIRANJE PROFITABILNOG PODUZEĆA

UVOD

TVORNICA DIJELOVA ZA TRŽIŠTE ELEKTRIČNE I KOMUNIKACIJSKE OPREME KOJA SPADA U SFERU TEŠKE INDUSTRIJE

PODUZEĆE

PRODAJA:	110.000.000 DOLARA
ZAPOSLENI:	2.600 ZAPOSLENIH
IZVOZ:	26 PROCENATA PRODAJE
LOKACIJA:	PET TVORNICA U ČETIRI GRADA
KUPCI:	ENERGETSKA, TELEFONSKA I ŽELJEZNIČKA PODUZEĆA

FINANCIJSKI PRIJEGLED

PODACI O POSLOVANJU

(MILIONIMA USD)

	1989	1990	1991	1992	1993
PRIHOD	109.2	99,8	109,1	105,7	98,5
BRUTO PROFIT	4,5	1,6	3,3	6,1	4,4
BRUTO PROFITNA MARŽA	4,1%	1,6%	2,7%	5,7%	4,5
ZAPOSLENI	3078	3003	2646	2404	2,231

- REALNI PRIHODI OPADAJU
- VARIABILNA MARŽA

KARAKTERISTIKE PODUZEĆA

- DUGA HISTORIJA SA DOBROM STRATEGIJSKOM TRŽIŠNOM POZICIJOM U INDUSTRIJI
- KAPITALNO-INTENZIVNA PROIZVODNJA, KOJA ZAHTJEVA ZNAČAJNA ULAGANJA KAPITALA U SVRHU MODERNIZIRANJA I UVOĐENJA NOVE TEHNOLOGIJE
- SPOSOBNO RUKOVODSTVO IMA OPREZAN STAV U VEZI PREDNOSTI PRIVATIZACIJE
- VIŠE LOKACIJA, NEKE LOKACIJE SU U EKONOMSKI NEPOVOLJNIM GRADOVIMA
- GLOBALNO INTERESIRANJE U VEZI INDUSTRIJE - TEMPIRANJE JE BILO TOČNO

KORACI PRIVATIZACIJE

LIPANJ 1993	PODUZEĆE TRANSFORMIRANO IZ DRžAVNOG PODUZEĆA U DIONIČARSKO DRUŠTVO
RUJAN 1993	OTVORENA LICITACIJA U TRAJANJU OD 45 DANA PODUZEĆE PROCIJENJENO OD STRANE INOZEMNIH KUPACA ZA VRIJEME LICITIRANJA
LISTOPAD 1993	OBJAVA POBJEDNIKA
PROSINAC 1993	KUPOVNI UGOVOR POTPISAN

PITANJA - GLEDIŠTE PRODAVCA

GARANCIJE	BEZ GARANCIJA - POSLOVANJE, POREZI, OKOLICA
ZAPOSLENOST	GARANCIJE U VEZI ZAPOŠLJAVANJA I KAZNE ZA NEPOŠTIVANJE PROPISA
IMPLEMENTACIJA	IMPLEMENTACIJA POSLOVNOG PLANA, UKLJUČUJUĆI INJEKCIJE KAPITALA I TEHNOLOGIJE
POSLOVANJE	POSLOVANJE SE NASTAVLJA U POSTOJEĆIM TVORNICAMA DA BI SE MINIMALIZIRALO DJELOVANJE NA LOKALNE PRIVREDE U DEPRESIJI
TEMPIRANJE	POTREBNO JE OKONČATI PRIJE KRAJA GODINE DA BI SE ISKORISTILE PORESKE OLAKŠICE

PITANJA - PERSPEKTIVA KUPCA

	POZITIVNO	NEGATIVNO
OPĆE	• DOMINANTNA POZICIJA NA TRžIŠTU • STRATEGIJSKA INDUSTRIJA • RASPOLAGANJE PORESKIM OLAKŠICAMA • MOGUĆNOST VEĆINSKE KONTROLE	• POTREBNA INFUZIJA KAPITALA DA BI SE OBNOVILA POSTROJENJA • KRATAK LICITACIJSKI PERIOD, SMANJENO VRIJEDNOVANJE • OKONČANJE POTREBNO U KRATKOM PERIODU DA BI SE DOBILE PORESKE OLAKSICE
TEHNIČKI ASPEKTI	• ŠIROKI SPEKTAR PROIZVODA SA VISOKOM KVALITETOM I DOBROM REPUTACIJOM	• BEZ *IAS* REVIDIRANIH FINANCIJA • PITANJA U VEZI REGISTRACIJE IMOVINE PROUZROKOVANA SKORAŠNJOM TRANSFORMACIJOM

PROCES PREGOVORA

PREDNOSTI AGENCIJE ZA PRIVATIZIRANJE:

- PRIVLAČNI POSLOVI
- MOGUĆNOST DA SE PONUDI 100 PROCENTNA PORESKA OLAKŠICA INOZEMNOM KUPCU AKO SE OKONČA PRIJE KONCA GODINE

NEDOSTACI AGENCIJE ZA PRIVATIZIRANJE:

- SUOČENOST SA PROFESIONALNIM PREGOVARAČKIM TIMOM, UKLJUČUJUĆI BIVŠE ZAPOSLENE U DRžAVNOM SEKTORU, SAVJETODAVCE I ADVOKATE

  INOZEMNI KUPAC IMA INTERNA OBAVJEŠTENJA O PODUZEĆU KOJA SU DOSTUPNA PREKO BIVŠIH POSLOVNIH VEZA

KARAKTERISTIKE POBJEDNIČKE PONUDE

PRVOBITNA KUPOVINA DIONICA	40.000.000 USD
INJEKCIJA KAPITALA	20.000.000 USD U GOTOVINI 20.000.000 U APORTU (POSTROJENJA PO TRŽIŠNOJ CIJENI)
OPCIJE	DO 20.000.000 USD
UKUPNA ULAGANJA	100.000.000 USD

BILANCA

(U MILIJUNIMA DOLARA)

	31.12.1992.	%
NEKRETNINE	34,2	**45%**
NEMATERIJALNA SREDSTVA	1,1	1%
ZEMLJIŠTE i OBJEKTI	10,6	14%
TVORNICE I STROJEVI	13,5	18%
FINANCIJSKA ULAGANJA	9,3	12%
TEKUĆA SREDSTVA	40,9	54%
ZALIHE	16,5	22%
POTRAŽIVANJA	21,6	28%
VREDNOSNI PAPIRI	0,1	0,1%
GOTOVINA	2,8	4%
TEZAURIRANA SREDSTVA	0,7	1%
AKTIVE UKUPNO	**75,9**	**100%**

(U MILIJUNIMA DOLARA)

	31.12.1992	%
OSNOVNI KAPITAL	38.4	**51%**
EMITOVANI KAPITAL	35,5	47%
AKUMULIRANE REZERVE KAPITALA	2.9	4%
PROFIT PO BILANCI	0,05	0.07%
PROVIZIJE	0,8	1%
DUGOROČNE PASIVE	2,4	3%
KRATKOROČNE PASIVE	33,9	44%
TEZAURIRANI TROŠKOVI	0,4	1%
OSNOVNI KAPITAL UKUPNO I PASIVE	75,9	100%

6.7

ZAVRŠNI RAČUN

(U MILIJUNIMA DOLARA)

	31.12.1991.	31.12.1992.
PRIHODI	105,7	**98,5**
DIREKTNI TROŠKOVI	72,9	67,6
INDIREKTNI TROŠKOVI	29,5	24,8
TRGOVINSKI PROFIT	3,3	6,1
FINANCIJSKI PROFIT	-1,7	-6,4
IZVANREDNI PROFIT	0,2	0,5
PROFIT PRIJE POREZA	1,8	0,2

Tečaj privatiziranja

Opći koncepti privatiziranja

4. modul: Licitiranje, procijena i ponuda

Detaljni koraci procesa za podnosenje ponuda

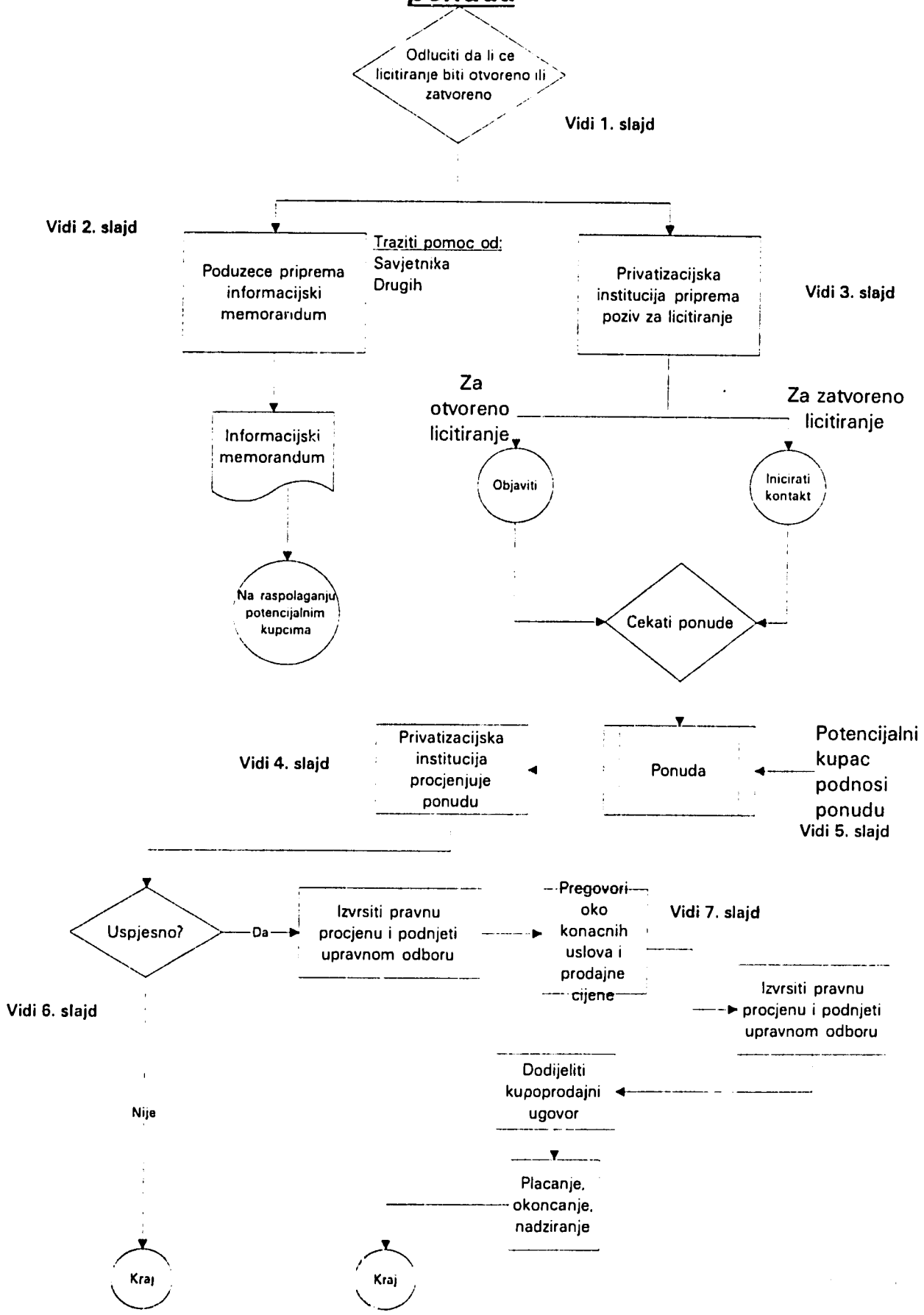

1. slajd: tipovi licitacija

- *Privatiziranje putem licitacije je jednostavna objavljena ponuda za kupovinu. Licitira se za manjinske/većinske dionice.*

Otvorena forma	Zatvorena forma
Prodavac ne određuje ulagače koji mogu sudjelovati	Ponude se primaju samo od određenih ulagača
Odgovara u slijedećim slučajevima: • tržište industrije prodavca je već diverzificirano • sredstva ponuđena za kupovinu nisu od strateškog značaja	Odgovara u slijedećim slučajevima: • pokušaj izbjegavanja prodaje kupcima koji bi mogli steći monopolij • pokušaj izbjegavanja neprijateljskog preuzimanje poduzeća • sredstva ponuđena za kupovinu nisu od strateškog značaja

2. slajd: Informacijski memorandum

Što je to?

Informacijski memorandum sadrži kratku egzekutivnu strategiju koja ocrtava poslovnu situaciju poduzeća i strategiju za prodaju. Također daje detaljan opis poslovanja poduzeća, historije, financijske pozicije i tržišta.

Tko priprema dokument?

Uobičajeno je to rukovodstvo poduzeća sa asistiranjem instituta koji vrši privatiziranje i savjetodavaca.

Kome je namjenjen?

Informacijski memorandum je osnovica za licitiranje zato se predviđena publika sastoji od svakog lica koje potencijalno može sudjelovati na licitiranju.

3. slajd: Komponente poziva za licitiranje

- Poziv potencijalnim licitantima daje opis aktiva za prodaju (iliti menadžment aktiva).
- Opis tehničkih zahtjeva za licitiranje
- Specificiranje vrijemenskog roka za koji licit mora biti važeći (sudjeonik u licitu ne smije povući svoju ponudu)
- Zahtjev za deponovanje da bi se potvrdila namjera za podnošenje prijedloga (uobičajeno 1-5 postotaka kupovne cijene, koji se oduzimaju od prodajne cijene ili se refundiraju u slučaju da je licitiranje neuspješno)
- Opis mjesta i vrijemenskog roka za podnošenje ponude
- Opis uslova za odabir (jedan licitacijski krug, konkurentska aukcija, više licitacijskih krugova)
- Poziv za potencijalne podnosioce zahtjeva da traže informacijski memorandum koji je na raspolaganju

4. slajd: Ocjena ponuda

Napomjena: *Ocjenu ponuda uobičajeno vrši privatizacijska institucija u roku od određenog vremena u ime ili u suradnji sa poduzećem za prodaju.*

1. Ustanoviti da li ponude odgovaraju formalnim uslovima ucrtanim u pozivu za licitiranje.
2. Ustanoviti da li ponuda podržava interese poduzeća.
   - ◊ Efekat na
     - dugoročnu situaciju poduzeća na tržištu
     - strukturu zapošljavanja
     - tuzemnu i inozemnu konkurenciju
     - tuzemne dobavljače i kupce
     - vrijednost poduzeća u budućnosti
   - ◊ Potreba za povećanjem ili smanjenjem tekućih poslovnih aktivnosti poduzeća

4a. slajd: Ocjena ponuda

3. Tražiti neovisnu procjenu poduzeća.

4. Ustanoviti da li se kupovna cijena **(najvažnije)** i forma plaćanja može prihvatiti

- gotovina
- kredit/rate
- kompenzacijski voucheri
- državni krediti

5. Ocjeniti reputaciju, snagu kapitala, razvojni/poslovni plan i tržišnu poziciju dostavljača ponude (vidi slijedeći slajd).

6. Proglašenje pobjedničke ponude.

Kvalifikacije kupca

- snaga postojećeg poslovnog rukovodstva (vidi slijedeći slajd)
- historija etički ispravnog ponašanja
- iskustvo u srodnoj industriji
- pogodnost i ponašanje tokom pregovora
- kvalitet odgovora na komponente ponude
  cijena ponude, metoda plaćanja, garancije plaćanja, povjećanje kapitala, garancije za zapošljavanje

Poslovno rukovođenje

Što je poslovno rukovođenje?

To je struktura odnosa između vlasnika poduzeća, upravnog odbora i rukovodstva koje objezbeđuje poštenje i donošenje pravilnih odluka; koji povoljno utiče na zaposlene, stranke i na okolicu.

Tko ima odgovornost za odluke koje se donose u poduzeću?

Država.

Što su neke zajedničke teme u konceptu poslovnog rukovodstva?

- plaćanje rukovodstva
- parničenje
- poslovna strategija
- mirovinski planovi
- zdravstvene beneficije
- preduslovi
- zagađivanje okolice
- bonusi
- financijsko planiranje
- troškovi ulaganja
- odnosi sa dioničarima
- komunalne usluge

5. slajd: Komponente ponude

- Poslovni plan (vidi druge slajdove)
- planirano ulaganje kapitala
- planirano zapošljavanje
- odnos prema poslijedicama po okolicu
- kupovna cijena
- drugo

Poslovni plan - 1. slajd

Zašto je značajan?

Poslovni plan pripremljen i predan od strane koja daje ponudu služi privatizacijskoj instituciji kao dokaz da je kupac, ako mu/joj se omogući kupovina ima izrađen strategijski plan za budućnost poduzeća.

Komponente

I. Kratak prijegled prijedloga za investiranje

II. Opis poduzeća koje šalje prijedlog

- historija
- poslovne aktivnosti
- marketing
- dobavljači
- infrastruktura distribuiranja
- pozicija u industriji
- formiranje cijena
- odnosi prema zaposlenima

Poslovni plan - 2. slajd

III. Opis poslovnog rukovodstva poduzeća koje predaje ponudu

- obuka i kvalifikacije
- organizacioni dijagram
- sistem kompenziranja

IV. Struktura svojine (tekuća i predložena)

V. Tržišna informacija (tko se nadmjeće i koje su prednosti poduzeća?)

VI. Predloženi uslovi financiranja ili ulaganja

VII. Očigledan poslovni rizik (sporadična tržišta, državno zakonodavstvo, itd.)

Poslovni plan - 3. slajd

VIII. Financijsko prognoziranje novog poduzeća

- obrazloženje
- prognoziranje prihoda, bilance i cash flow-a

IX. Trenutno financijsko stanje poduzeća koje daje ponudu
X. Pravni dokumenti poduzeća koje šalje ponudu (ugovor o udruživanju, registrovanje, drugo).

6. slajd: Proces odabiranja

Jedan licitacijski krug	Konkurentska ponuda	Više licitacijskih krugova
Prodavac odabira uspješnog kupca nakon što su poslane i ocjenjene ponude i to poslije prvog kruga.	Prodavac može tražiti nove ponude od svih ili samo od nekih kupaca nakon što su poslali prve ponude.	Prodavac odabira grupu kupaca poslije prvog kruga koji mogu učestvovati u drugom (ili dopunskim) krugovima. Potrebno je modificirati ponude.

7. slajd: Koji faktori utiču na krajnju prodajnu cijenu?

- Neovisno o profitabilnosti, kvalitetu sredstava, itd. međunarodna potražnja za proizvodom poduzeća je od krtičnog značaja za određivanje kupovne cijene
- pregovaračke sposobnosti prodavca
- sofisticiranost kupca
- vanjski utjecaji (politički, socijalni)
- tempiranje prodaje

Tečaj privatiziranja

Opći koncepti privatiziranja

5. modul: Analiza drugog slučaja
NEMA PRIVATIZIRANJA BEZ RESTRUKTUIRANJA

ANALIZA SLUČAJA: 2. PODUZEĆE

VELIKA TVORNICA ROBE ŠIROKE POTROŠNJE

NEMA PRIVATIZIRANJA BEZ RESTRUKTUIRANJA

KARAKTERISTIKE PODUZEĆA

SEKTOR: GLAVNI PROIZVOĐAČ OBUĆE

	1990	1993
PRODAJA	7 MILIJUNA CIPELA	2.9 MILIJUNA CIPELA
DOHODAK OD PRODAJE	63 MILIJUNA DOLARA	27 MILIJUNA DOLARA
PROFIT (GUBITAK)	2,5 MILIJUNA DOLARA	0,9 MILIJUNA DOLARA
ZAPOSLENI	5000	2800

NACIONALNA PROIZVODNJA U INDUSTRIJI OBUĆE SE DRASTIČNO SMANJILA ZA POSLEDNJIH 10 GODINA:

	1985	1989	1992
PROIZVODNJA OBUĆE (MILIJUNA PARI)	45	30	14

OVO JE BILA DIJELOM KONZEKVENCA SLIJEDEĆIH FAKTORA:

- KOLAPSA COMECON-A
- SKUPOG UVOZA IZ ZAPADNE EVROPE I JEFTINOG UVOZA SA DALEKOG ISTOKA
- RECESIJE I VISOKIH TARIFA U ZAPADNOJ EVROPI
- TUZEMNE RECESIJE

1992: PRVI SLUČAJ GUBITKA

PODUZEĆE IMA GUBITAK OD 5,4 MILIJUNA DOLARA

NA RUBU STEČAJA

PODUZEĆE JE BILO PRIMORANO DA UZME DODATNE KREDITE I DA PRODUŽI PERIODE PLAĆANJA DOSTAVLJAČA DA BI REŠILO PROBLEME LIKVIDITETA

SVIBANJ 1993: PODUZEĆE JE UVELO NOVI PROGRAM RUKOVOĐENJA U KRIZNIM SITUACIJAMA. OVO SE SASTOJALO OD SLIJEDEĆEG:

- AGRESIVNA STRATEGIJA MARKETINGA
- POVEĆANJE PRODUKTIVNOSTI ZA 15-20 POSTOTAKA
- OSNIVANJE ZAJEDNIČKOG PODUZEĆA SA ZAPADNIM PODUZEĆEM
- UVOĐENJE NOVIH MJETODA KONTROLIRANJA KVALITETE
- SMANJENJE BROJA ZAPOSLENIH

ALI:

- RUJAN 1993: JEDAN OD NAJVEĆIH KREDITORA ODLUČUJE DA POVUČE FINANSIRANJE
- STUDENI 1993: NAJVEĆI KREDITOR ODBIJA DA OBNOVI KREDITE ČIJI JE ROK PLAĆANJA ISTEKAO

OVO VODI TO **KRIZE LIKVIDITETA**

DRŽAVA PREGOVARA SA BANKAMA DA BI SPASILA PODUZEĆE

JEDAN OD NAJVEĆIH KREDITORA JE ZAHTJEVAO KREDITNU GARANCIJU OD VRIJEDNOSTI OD 1,5 MILIJUNA DOLARA OD GLAVNOG DIONIČARA (DRŽAVE). BEZ TOGA BANKA JE ODBIJALA DA NASTAVI FINANCIRANJE DUGOVA PODUZEĆA KOJI SU DOSEGLI 6 MILIJUNA DOLARA

PRESTANAK FINANCIRANJA BI NATJERAO PODUZEĆE POD STEČAJ

DRŽAVA JE HTJELA DA IZBJEGNE STEČAJ KOJI BI IMAO VELIKI UTJECAJ NA REGIJ GDJE JE PODUZEĆE LOCIRANO

DRŽAVA OBJEZBEĐUJE BANCI INJEKCIJU GOTOVINE U VRIJEDNOSTI OD 1,5 MILIJUNA DOLARA.

BILANCA

(U MILIJUNIMA DOLARA)

	31.12.1992	31.12.1992	31.12.1994.	%
NEKRETNINE	18,5	17,8	17,4	72%
NEMATERIJALNA SREDSTVA	0	0,2	0,2	1%
ZEMLJIŠTE I OBJEKTI	13,1	12,4	12,3	51%
TVORNICE I STROJEVI	4,6	4,1	3,7	15%
FINANCIJSKA ULAGANJA	0,7	10,9	1,2	5%
TEKUĆA SREDSTVA	9,9	9,1	6,8	28%
INVENTAR	4,4	4,4	3,9	16%
POTRAŽIVANJA	4,8	2,4	2,4	10%
VREDNOSNI PAPIRI	0	0,1	0,2	1%
GOTOVINA	0,8	2,2	0,3	1%
TEZAURIRANA AKTIVE	0	0	0	0%
AKTIVE UKUPNO	**28,5**	**29,9**	**24,2**	**100%**

(U MILIJUNIMA DOLARA)

	31.12.1992.	31.12.1993.	31.12.1994.	%
OSNOVNI KAPITAL	15,6	14,6	14,2	58%
EMITOVANI KAPITAL	20,3	20,3	20,3	84%
AKUMULIRANE REZERVE KAPITALA	0,7	-4,8	-5,8	(24)%
PROFIT PO ZAVRŠNOJ BILANCI	-5,4	-1,0	-0,3	(2)%
PROVIZIJE	0	0	0	0%
DUGOROČNE PASIVE	1,3	0,9	6,1	26%
KRATKOROČNE PASIVE	1,1	10,8	3,6	15%
TEZAURIRANI TROŠKOVI	0,4	0,6	0,3	1%
OSNOVNI KAPITAL UKUPNO I PASIVE	**28,5**	**26,9**	**24,2**	**100%**

ZAVRŠNI RAČUN

(U MILIJUNIMA DOLARA)

	31.12.1991.	31.12.1992.	31.12.1993.	31.12.1994
PRIHOD	35,3	29,9	27,0	24,6
DIREKTNI TROŠKOVI	22,6	22,4	18,7	17,6
INDIREKTNI TROŠKOVI	10,6	8,5	7,7	6,9
TRGOVINSKI PROFIT	2,1	-0,9	0,7	0,1
FINANCIJSKI PROFIT	-2,3	-2,3	-2,5	-1,8
IZVANREDNI PROFIT	1,7	-2,1	0,9	1,5
PROFIT PRIJE POREZA	1,6	-5,4	-0,9	-0,3

KRONOLOGIJA PRIVATIZACIJE

SIJEČANJ 1991 TRANSFORMIRANJE DRZAVNOG PODUZEĆA U DIONIČARSKO DRUŠTVO

SRPANJ 1992 OTVORENA LICITACIJA DA BI SE PRODALE DIONICE PODUZEĆA

NIJE BILO INTERESOVANJA OD STRANE INVESTITORA

STUDENI 1993 DODJELILI UGOVOR DELOITTE & TOUCHE-U ZA RAZVIJANJE ALTERNATIVNE STRATEGIJE ZA PODUZEĆE

CILJ: PREŽIVLJAVANJE PODUZEĆA
PRODAJA INVESTITORU

VELJAČA 1994 PRIPREMLJENI SU INFORMACIJSKI MEMORANDUMI DA BI SE POTENCIJALNI ULAGAČI U POSLOVNIM JEDINICAMA INFORMIRALI

BILO JE VIŠE PONUDA ALI DO PRAVOG DOGOVORA NIJE DOŠLO

OVO SE DESILO JER SU PONUĐENE CIJENE BILE ZNAČAJNO NIŽE NEGO TRŽIŠNA VRIJEDNOST

PROSINAC 1994 SPORAZUM O KONSOLIDIRANJU DUGOVA ZAVRŠEN. OSNOVNI KAPITAL PODUZEĆA JE SMANJEN SA 2 BILIJUNA DOLARA NA 1 BILIJUN NA INZISTIRANJE BANKE.

OŽUJAK 1995 DELOITTE & TOUCHE POČINJE RESTRUKTURIRANJE PODUZEĆA DA BI SE REVITALIZIRALA PROIZVODNJA, TRGOVINA ROBE I RASPODJELA TE DA BI SE POSTIGLI DUGOROČNI PROFITI I DA BI SE PODUZEĆE NA KONCU PRIVATIZIRALO

PRVI POKUŠAJ PRIVATIZIRANJA U 1992 NEUSPJEŠAN

STRANI SAVJETODAVAC JE BIO ZADUŽEN DA PRODA PODUZEĆE "KAKVO JE BILO", BEZ RESTRUKTUIRANJA.

NIJE BILO DOVOLJNO INTERESIRANJA ZBOG SLIJEDEĆIH RAZLOGA:

- SREDSTVA SU BILA DALEKO PRECIJENJENA U POREĐENJU SA TRŽIŠNOM VREDNOSTI PODUZEĆA
- NEDOSTATAK INTERESIRANJA OD STRANE STRATEGIJSKI ZNAČAJNIH INVESTITORA ZA PODUZEĆE "U STANJU KAKO JE BILO" ZBOG VELIČINE I STRUKTURE PODUZEĆA
- POSLOVNI REZULTATI PODUZEĆA I FINANCIJSKA POZICIJA JE NASTAVILA DA SE POGORŠAVA

1993: ODREĐEN JE NOVI SAVJETODAVAC

DELOITTE & TOUCHE SU IMALI POBJEDNIČKU PONUDU ZA ANALIZIRANJE PODUZEĆA I PREPORUČILI KORAKE KOJI TREBA DA SE PREDUZMU.

REZULTATI ANALIZE SU BILI SLIJEDEĆI:

- RESTRUKTUIRANJE ODJELA PODUZEĆA U ODVOJENE POSLOVNE JEDINICE DA BI SE OBJEZBEDILA RADNA MJESTA ZAPOSLENIMA I IZBJEGLA SE ISKLJUČIVA PRODAJA AKTIVA
- SASTAVLJANJE INFORMACIJSKOG MEMORANDUMA O SVAKOM ODELJENJU PODUZEĆA, UKLJUČUJUĆI PONOVNO PROVJERAVANJE SREDSTAVA I DEFINICIJU PROGRAMA ZA IZVRŠAVANJE
- OČEKUJE SE OKO 200 POTENCIJALNIH STRATEGIJSKIH KUPACA ZA POSLOVNE JEDINICE

DRUGI POKUŠAJ PRIVATIZIRANJA NEUSPJEŠAN

BILO JE NEKOLIKO PONUDA, MEĐUTIM DO KONAČNOG SPORAZUMA NIJE DOŠLO.

TO SE DOGODILO ZBOG SLIJEDEĆIH RAZLOGA:

RUKOVODSTVO PODUZEĆA, DRŽAVA - GLAVNI KREDITOR PODUZEĆA - I DELOITTE & TOUCHE (SAVJETODAVCI DRŽAVE) BILI SU UBJEĐENI DA SU CIJENE PONUĐENE ZA PODUZEĆE BILE ZNAČAJNO NIŽE NEGO VRIJEDNOST PODUZEĆA KAKO SU TO OCIJENILI PODUZEĆE, DRŽAVA I BANKA.

SIMULTANO SE NAPRIJEDOVALO SA "UBRZANIM" PROGRAMOM RESTRUKTUIRANJA DUGOVA

ŠTO JE "UBRZANI" PROGRAM ZA RESTRUKTUIRANJE DUGOVA?

ŠEMA OBUHVATA PODUZEĆA U DRŽAVNOJ SVOJINI SA ZNAČAJNIM DUGOVIMA:

CILJ JE BIO DA SE U ISTO VRIJEME SMANJE DUGOVI PODUZEĆA I DA SE SMANJI SUMA LOŠEG/PASIVNOG DUGA U KNJIGOVODSTVU BANKE.

KORIŠĆENE SU SLIJEDEĆE MJETODE:

- ZAMJENA DUGOVA ZA OSNOVNI KAPITAL: PRETVARANJE DUGOVA U OSNOVNI KAPITAL
- RESTRUKTUIRANJE DUGOVA: PRETVARANJE KRATKOROČNIH DUGOVA U DUGOROČNE DUGOVE
- TEMPIRANJE DUGOVA: ODLAGANJE PLAĆANJA DUGOVA
- OPRAŠTANJE DUGOVA: PONIŠTAVANJE DUGOVA

PREGOVORI OKO RESTRUKTUIRANJA DUGOVA SU TRAJALI OD VELJAČE 1994. DO PROSINCA 1994. GODINE ZA TO VRIJEME PODUZEĆE JE NASTAVILO POSLOVANJE SA GUBICIMA.

U 1993. GODINI PODUZEĆE JE IMALO GUBITKE OD 0.9 MILIJUNA DOLARA PRIJE OPOREZOVANJA.
U 1994. GODINI PODUZEĆ JE IMALO GUBITKE OD 0.3 MILIJUNA DOLARA PRIJE OPOREZOVANJA.

OPASNOST OD STEČAJA JE BILA PRISUTNA U 1994. GODINI

U VIŠE NAVRATA BANKA JE ZAPRIJETILA SA LIKVIDACIJOM PODUZEĆA DA BI POVRATILA ULOŽENE NOVCE. BANKA NIJE IMALA ENTUZIJAZMA ZA ZAMJENU DUGOVA ZA OSNOVNI KAPITAL, ZATO ŠTO JOJ SE DUGOVALO 6 MILIJUNA DOLARA - ŠTO JE BILO SAMO 15 PROCENATA OSNOVNOG KAPITALA PODUZEĆA. ŽELJELA JE VEĆI UDIO U PODUZEĆU ZA ZAMJENU SIGURNOM PRAVU NA AKTIVE PODUZEĆA.

ODOLJEVA SE PLANOVIMA ZA STEČAJ

DRŽAVI, POSLOVNOM RUKOVODSTVU I RADNIČKIM SINDIKATIMA JE BILO U INTERESU DA PODUZEĆE POSLUJE ŠTO DULJE JER U SLUČAJU STEČAJA SAMO BI BANKA IMALA KORISTI (DOBIJANJEM DOVOLJNO GOTOVINE OD PRODAJE AKTIVA DA BI ISPLATILA KREDITE).

DOGOVOR JE SKLOPLJEN O ZAMJENI DUGOVA ZA OSNOVNI KAPITAL

NAJZAD JE SKLOPLJEN DOGOVOR DA SE SMANJI OSNOVNI KAPITAL PODUZEĆA SA 2 BILIJUNA DOLARA NA 1 BILIJUN NA INZISTIRANJE BANKE. TAKVA KONVERZIJA BI POVEĆALA UDIO BANKE U OSNOVNOM KAPITALU PODUZEĆA SA 15 PROCENATA NA 30 PROCENATA.
BANKA JE ODLUČILA DA PRETVORI DIO NEIZMIRENIH DUGOVA U DUGOROČNE OBVEZNICE SA OPCIJOM DA KONVERTIRA OSNOVNI KAPITAL NEKOG KASNIJEG DATUMA.

ŠTO JE POSTIGNUTO RESTRUKTUIRANJEM DUGOVA?

- ZNAČAJNA REDUKCIJA FINANCIJSKOG TERETA / TROŠKOVA POSLOVANJA (UŠTEĐENO JE 2,5 MILIJUNA DOLARA U KAMATNIM TROŠKOVOMA).
- IZBJEGNUTI SU BANKROTIRANJE I STEČAJ
- SAČUVANO JE 2,500 RADNIH MJESTA
- DRŽAVA JE UŠTJEDELA 2,5 DO 3 MILIJUNA DOLARA NA TROŠKOVIMA ZA NEZAPOSLENE
- PODUZEĆE JE PRIVREMENO SPAŠENO, DAJUĆI ŠANSU DUGOROČNOM RESTRUKTUIRANJU I KONAČNOJ PRODAJI, STVARAJUĆI PRITOM PRIVATIZACIJSKI PRIHOD DRŽAVI.

PODUZEĆE I DALJE POSLUJE SA GUBICIMA

RESTRUKTUIRANJE DUGOVA NIJE RIJEŠILO SVE PROBLEME PODUZEĆA JER:

- SAMO JE DIO DUGOVA BIO ZAMJENJEN ZA KONVERTIBILNE DUGOVE.
- PODUZEĆE JOŠ UVJEK IMA KRATKOROČNE DUGOVE U VRIJEDNOSTI OD 1 MILIJUNA DOLARA.
- PODUZEĆE I DALJE PRAVI GUBITKE.

POTREBNA NOVA STRATEGIJA

SHVAĆENO JE DA PODUZEĆE MORA POSTATI PROFITABILNO DA BI PRIVUKLO INVESTITORE.

TIM DELOITTE & TOUCH-A JE SPROVEO OBIMNU ANALIZU U 1994. GODINI O POTENCIJALU ZA STVARANJE PROFITA U PODUZEĆU.

ANALIZA SE SASTOJALA OD PSMO* ANALIZE, ISTRAŽIVANJA TRŽISTA, INDUSTRIJSKA EKSPERTIZA ZA KORIŠĆENJE OBUĆE.

ZAKLJUČENO JE DA BI PODUZEĆE MOGLO POSTATI PROFITABILNO U DUGOROČNOM PERIODU, AKO BI SE RESTRUKTUIRALO I AKO BI SE PRIHVATILA NOVA STRATEGIJA.

***PSMO**: PREDNOSTI, SLABE TOČKE, MOGUĆNOSTI, OPASNOSTI

RESTRUKTUIRANJE ZA PROFIT

OSIGURANA SU SREDSTVA ZA FINANCIRANJE 12 MJESEČNOG RESTRUKTUIRANJA PODUZEĆA.

CILJ:

REVITALIZACIJA PROIZVODNJE, TRGOVINE ROBOM I RASPODJELE KAKO BI SE POSTIGLA DUGOROČNA PROFITABILNOST.

STRATEGIJA:

- POBOLJŠANJE ASORTIMANA I KVALITETE LINIJA PROIZVODA
- POBOLJŠANJE DISTRIBUIRANJA ZA ŠIROKU POTROŠNJU
- ZNAČAJNO POBOLJŠANJE LANCA SNABDJEVANJA
- POBOLJŠANJE SPECIFIČNE PROIZVODNE PREDNOSTI PODUZEĆA
- INICIJATIVE ZA SMANJENJE TROŠKOVA

- NAGLASAK JE NA KVALITETI I POSLOVNOM FLEKSIBILITETU KAO I NA PRODUKTIVNOSTI

NA BAZI OVIH PROMJENA PLANIRANO JE DA BI SE KRITIČNA TOČKA MOGLA DOSTIGNUTI U 1995. GODINI SA PROFITOM U SLIJEDEĆIM GODINAMA.

	1993 AKTUELNO	1994 AKTUELNO	1995 PROGNO-ZIRANO	1996 PROGNO-ZIRANO	1997 PROGNO-ZIRANO
PROFIT	(0,9)	(0,3)	0,0	2,1	2,7
PROFITNA MARŽA	(3,3)%	(1,2)%	0,0%	10,1%	11,1%

PRIJEGLED

RESTRUKTUIRANJE PRIJE PRODAJE JE BILO NEOPHODNO ZBOG SLIJEDEĆIH RAZLOGA:

1. PODUZEĆE NIJE MOGLO BITI PRODATO U STANJU KAKVOM JE BILO U TO VRIJEME, KAO JEDNA CIJELINA
2. PODUZEĆE NIJE MOGLO BITI PRODATO PO ODJELIMA
3. PODUZEĆE JE POSTALO NESOLVENTNO I BILO JE NA RUBU STEČAJA

RESTRUKTUIRANJEM DUGOVA SE IZBJEGAO STEČAJI I SMANJILI SU SE FINANCIJSKI TROŠKOVI.
DUGOROČNO RESTRUKTUIRANJE JE MOGLO POČETI DA BI SE STVORILA PROFITABILNA JEDINICA KOJA MOŽE BITI PRIVLAČNA POTENCIJALNIM STRATEGIJSKIM INVESTITORIMA.

Tečaj privatiziranja

Opći koncepti privatiziranja

6. modul - Gost predaje: g. Vikas Thapar, International Finance Corporation - Prag

Tečaj privatiziranja

Opći koncepti privatiziranja

7. modul: Analiza trećeg slučaja

TRENUTNO "NIJE PROFITABILNO" SA ZNAČAJNIM POTENCIJALOM ZA PROFIT, PRIVATIZIRATI U POSTOJEĆEM STANJU

112

ANALIZA SLUČAJA: 3. PODUZEĆE

REGIONALNI DISTRIBUTOR PREHRAMBENIH NAMIRNICA NA MALO I VELIKO

"NIJE PROFITABILNO" U SADAŠNJEM STANJU, PRIVATIZIRATI U STANJU KAKVOM SE NALAZI

UVOD

PODUZEĆE JE IMALO MONOPOLIJ U TRGOVINI PREHRAMBENIH PROIZVODA U REGIJU DO 1988. GODINE.
SHVATANJEM DA SE NE MOŽE OSLANJATI ISKLJUČIVO NA VELETRGOVINU, POSLE 1988 POČELA JE AGRESIVNA EKSPANZIJA NA POLJU TRGOVINE NA MALO I TRGOVINI NA VELIKO SA PLAĆANJEM U GOTOVU

PODUZEĆE IMA:

- UKUPNO 70 MILIJUNA DOLARA PRHIHODA GODIŠNJE
- 900 ZAPOSLENIH
- 16 PRODAVNICA NA MALO
- 6 VELETRGOVINSKIH SKLADIŠTA
- 11 VELETRGOVINSKIH PRODAVNICA SA PLAĆANJEM U GOTOVU
- PROFIT PRIJE OPOREZIVANJA JE BIO 1,3 MILIJUNA DOLARA U 1994. GODINI

KARAKTERISTIKE PODUZEĆA

- PREHRAMBENA INDUSTRIJA, TRGOVINA NA MALO I VELIKO
- REGIONALNI FAKTOR, SA ZNAČAJNIM DIJELOM TRŽIŠTA U SVOJEM REGIJU
- PORAST KONKURENCIJE OD STRANE LOKALNIH TRGOVACA NA MALO I VELIKO
- POSJEDUJE SVE SVOJE NEKRETNINE (54 PROCENATA OD UKUPNIH AKTIVA)
- POSLOVANJE SA TRGOVINAMA NA MALO I VELETRGOVINA (16 PRODAJNIH MJESTA)JE PODRŽAVANO SA 6 SKLADIŠTA KOJA SU UDALJENA 60 KILOMETARA JEDNO OD DRUGOGA
- NOVI DEO KOJI SE BAVI TRGOVINOM NA MALO UBRZANO RASTE, STARIJI VELETRGOVINSKI DIO SE SMANJUJE SVAKE GODINE
- POSLOVNE MARŽE SU VEOMA NISKE ZBOG INFRASTRUKTURE I TROŠKOVA OSOBLJA

HISTORIJA PRIVATIZIRANJA

SIJEČANJ 1992	PODUZEĆE SE TRANSFORMIRA IZ PODUZEĆA U DRŽAVNOM VLASNIŠTVU U DIONIČARSKO DRUŠTVO
LISTOPAD 1993	PREGOVORI IZMJEĐU DRŽAVE I POTENCIJALNIH STRATEGIJSKIH INVESTITORA
SIJEČANJ 1994	PONUDA MANJIM INVESTITORIMA U IŠČEKIVANJU USPJEŠNOG ULAGANJA OD STRANE STRATEŠKOG INVESTITORA
TRAVANJ 1994	PREGOVORI SA INVESTITORIMA SU NEUSPJEŠNA
LIPANJ 1994	PODUZEĆE UVJEDENO NA BERZU
RUJAN 1994	POMOĆ U GOTOVINI PONUĐENA OD STRANE TUZEMNOG KONKURENTA ODBIJENA ZBOG STRAHA DA Bi KONKURENT DOBIO SUVIŠE VELIKI DIO TRŽIŠTA
PROSINAC 1994	RASPISANA DRUGA OTVORENA LICITACIJA, SA PERIODOM TRAJANJA OD 90 DANA

SKROMNI PROFITI, ODGOVARAJUĆI CASH FLOW

PODUZEĆE:

- IMA SKROMNE PROFITE
- NALAZI SE U STABILNOJ ILI INDUSTRIJI U PORASTU
- NEMA ZANČAJNE PROBLEME LIKVIDITETA
- PROŠIRUJE TRGOVINU NA MALO I POSLOVANJE SA GOTOVINSKIM PLAĆANJEM
- IMA UMJERENO JEDNOSTAVNU ORGANIZACIONU STRUKTURU

ZBOG OVIH RAZLOGA RESTRUKTUIRANJE PRIJE PRIVATIZIRANJA NIJE BILO NEOPHODNO.

PITANJA - PERSPEKTIVA PRODAVCA

DRŽAVA JE TRAŽILA SLIJEDEĆE:

- STATEŠKI KUPAC SA ISKUSTVOM U PREHRAMBENOJ INDUSTRIJI
- KUPOVNA CIJENA NAJMANJE 115 PROCENATA OD NOMINALNE VRIJEDNOSTI
- INJEKCIJA KAPITALA U VRIJEDNOSTI OD NAJMANJE 2 MILIJUNA DOLARA
- RADNA MJESTA GARANTOVANA ZA ZAPOSLENE
- PLAĆANJE UGLAVNO U GOTOVINI

PRODAVAC JE VOLJAN DA VRATI 3 MILIJUNA DOLARA OD KUPOVNE CIJENE PODUZEĆU KAO POKLON DA BI FINANCIRAO RAST I RAZVITAK U BUDUĆNOSTI

PITANJA - PERSPEKTIVA KUPCA

SOFISTICIRANOG KUPCA MOŽE INTERESIRATI POTENCIJAL DA ZNAĆAJNO POVEĆA PROFIT U SLIJEDEĆIM KORACIMA:

- **RACIONALIZACIJA MJETODA DISTRIBUIRANJA**

  OVO SE SASTOJI OD SLIJEDEĆEG:
  - SMANJENJE BROJA SKLADIŠTA SA 6 NA 1
  - POBOLJŠANJE SISTEMA UPRAVLJANJA INVENTAROM
  - POBOLJŠANJE MARKETINGA NA MALOPRODAJNIM MJESTIMA

- **SMANJENJE KAMATNIH TROŠKOVA**

  OVO BI MOGLO BITI RIJEŠENO PRODAJOM I PONOVNIM ZAKUPLJIVANJEM NEKRETNINA, KORISTEĆI PRIHODE DA BI SE ISPLATILI KRATKOROČNI KREDITI

- **INTEGRACIJA PODUZEĆA SA SLIČNOM JEDINICOM KOJA POSLUJE U DRUGOM GEOGRAFSKOM DIJELU ZEMLJE**

  OVO BI OMOGUĆILO RAZVOJNU EKONOMIJU I POVEĆALO BI UDJEO NA TRŽIŠTU

BILANCA

(U MILIJUNIMA DOLARA)

	31.12.1993.	31.12.1994.	%
NEKRETNINE	17,4	17,9	59%
NAMATERIJALNA SREDSTVA	0	0	0%
ZEMLJIŠTE I OBJEKTI	15,9	16,3	54%
TVORNICE I STROJEVI	1,1	1,3	4%
FINANCIJSKA ULAGANJA	3,4	3,4	1%
TEKUĆA SREDSTVA	12,2	12,4	41%
INVENTAR	8,5	7,1	23%
POTRAŽIVANJA	3,2	4,4	15%
VREDNOSNI PAPIRI	0	0,3	1%
GOTOVINA	4,0	0,6	2%
TEZAURIRANA SREDSTVA	2,9	0	0%
SREDSTVA UKUPNO	**29,9**	**30,3**	**100%**

(U MILIJUNIMA DOLARA)

	31.12.1993	31.12.1994.	%
OSNOVNI KAPITAL	19,4	19,5	66%
EMITOVANI KAPITAL	13,3	13,3	44%
REZERVE KAPITALA	3,2	3,4	11%
AKUMULIRANE REZERVE KAPITALA	3,0	2,8	9%
PROFIT PO BILANCI	-0,2	0,6	2%
PROVIZIJE	0	0	0%
DUGOROČNE PASIVE	0		0%
KRATKOROČNE PASIVE	9,5	9,3	31%
TEZAURIRANI TROŠKOVI	0,9	0,9	3%
UKUPNO PASIVA	**29,8**	**30,3**	**100%**

ZAVRŠNI RAČUN

(U MILIJUNIMA DOLARA)

	31.12.1992 .	31.12.1993 .	31.12.1994 .
PRODAJA	78,8	75,9	74,7
TROŠKOVI PRODAJE	69,0	65,1	63,9
TROŠKOVI POSLOVANJA	6,7	8,5	8,4
TRGOVINSKI PROFIT	3,1	2,3	2,4
FINANCIJSKI PROFIT	-1,6	-1,2	-1,3
IZVANREDNI PROFIT	0,3	-0,9	0,3
PROFIT PRIJE OPOREZIVANJA	1,8	0,2	1,4

Tečaj privatiziranja

Opći koncepti privatiziranja

8. modul: OPASNOSTI, STEČAJ

Što su opasnosti privatizacije?

- Inozemni kupac zatvara poduzeće i izvozi u zemlju

  MJERE ZAŠTITE: Poslovna garancija
  Garancija zapošljavanja

- Rukovodstvo odvraća potencijalne kupce na slijedeće načine:
  - sakrivanje najpovoljnijih aspekata poduzeća
  - odbijanje da se obezbjedi financijski ili drugi tip informacija
  - namjerno reduciranje profita poduzeća da bi se smanjila cijena

  RAZLOZI: Da bi se sačuvale postojeće pozicije.
  Da bi oni sami kupili poduzeće.

  MJERE ZAŠTITE: Imjenovanje rukovodioca tranzakcija u upravni odbor koji radi zajedno sa rukovodstvom i nadgleda rukovodstvo u pitanjima privatizacije.

Što su opasnosti sporog privatiziranja?

- vrijednost poduzeća erodira
- zaposleni nisu motivirani
- povećava se broj krađa
- pogoršava se pozicija na tržištu

Koje su opasnosti kada rukovodstvo/zaposleni kupuju poduzeće?

- Novi vlasnici često nemaju kapital, tehnologiju i znanje koje je potrebno poduzeću

- Motiv za kupovinu poduzeća od strane rukovodstva/zaposlenih je da se sačuvaju pozicije/radna mjesta

Rezultat u ovim slučajevima je često:

Bankrotiranje, kao rezultat nemogućnosti da se otplate dugovi koji su bili potrebni za financiranje kupovine i nemogućnost da se otplate kreditori.

STEČAJ

PODUZEĆE NIJE SPOSOBNO ZA ŽIVOT

PROBLEM	MOGUĆA STRATEGIJA
POSLOVNO NIJE SPOSOBNO ZA ŽIVOT (PRIHODI SU MANJI NEGO TROŠKOVI POSLOVANJA UKLJUČUJUĆI OPADANJE VRIJEDNOSTI I AMORTIZACIJU)	• RESTRUKTUIRANJE POSLOVANJA U SADAŠNJEM TRGOVINSKOM PLANU DA BI POSLOVANJE BILO PROFITABILNO • UNIJETI NOVU LINIJU PROIZVODA • STAVLJANJE PODUZEĆA POD STEČAJ
POSLOVNO SPOSOBNO ZA ŽIVOT, FINANCIJSKI NIJE SPOSOBNO ZA ŽIVOT (TROŠKOVI FINANCIRANJA SU VEĆI NEGO PROFIT OD POSLOVANJA)	• POVEĆANJE BRUTO MARŽE • RESTRUKTUIRANJE FINANCIJA DA BI SE SMANJILI TROŠKOVI FIINANCIRANJA • STAVLJANJE PODUZEĆA POD STEČAJ

JEDAN OD RAZLOGA ZBOG KOJIH PODUZEĆE NIJE SPOSOBNO ZA ŽIVOT: NEMA MJESTA NA TRŽIŠTU

SUVIŠE PODUZEĆA SE BAVI ISTIM POSLOM (NA PRIMJERICE 35 PROIZVOĐAČA MLIJEKA U ZEMLJI SA 20 MILIJUNA STANOVNIKA)

PODUZEĆE NE MOŽE DA SE RAZLIKUJE OD KONKURENCIJE U SLIJEDEĆIM ASPEKTIMA:

- CIJENE
- KVALITET
- USLUGE PRUŽANE KUPCIMA
- BLIZAK ODNOS SA KUPCIMA
- IZVANREDNI PROIZVODI

POSLOVNA I FINANCIJSKA NEPODOBNOST

(U MILIJUNIMA DOLARA)

BILANCA:		
VREDNOST AKTIVA U KNJIGAMA	1,0	1,0
PASIVE	2,0	0,8
NETO VRIJEDNOST PODUZEĆA U KNJIGAMA	(1,0)	0,2
ZAVRŠNI RAČUN:	0,3	0,3
DOHODAK	0,4	0,2
TROŠKOVI PRODAJE	(0,1)	0,1
PROFITI POSLOVANJA		
	0,2	0,2
TROŠKOVI FINANCIRANJA	(0,3)	(0,1)
PROFIT		

STEČAJ

KADA JE PODUZEĆE POSLOVNO I FINANCIJSKI NESPOSOBNO ZA ŽIVOT, MORA SE RESTRUKTUIRATI ILI ĆE BITI SUOČENO SA BANKROTIRANJEM I POTENCIJALNIM STEČAJEM.

PONEKAD JE STEČAJ NAJBOLJE EKONOMSKO RIJEŠENJE ZBOG SLIJEDEĆIH RAZLOGA:

- VRIJEDNOST AKTIVA PREVAZILAZI VRIJEDNOST PODUZEĆA KAO STALNO PITANJE
- NEDOVOLJAN KAPITAL ZA ODRŽAVANJE POSLOVANJA SA GUBICIMA
- RENOVACIJA/RESTRUKTUIRANJE NIJE VRIJEDNO TROŠKOVA
- KREDITOR MOŽE PRODATI AKTIVE I POVRATITI DIO NEIZMIRENIH KREDITA/POTRAŽIVANJA
- GUBICI SU TERMINIRANI
- KUPAC MOŽE PONOVNO UPOTRIJEBITI AKTIVE U USPJEŠNOM POSLOVNOM PODUHVATU

Tečaj privatiziranja

3. Dan: Privatizacija strateških dobra

137

OSOBITI SLUČAJEVI

ORIJENTIRANJE U **BOSNI & HERCEGOVINI** (DECEMBRA 1994. GODINE) SADRŽ AVA PRIVATIZACIJU INFRASTRUKTURE I INDUSTRIJE STRATESČKOG ZNAČAJA:

PRIMERI:
- Ž ELEZNICE
- INDUSTRIJA Ž ELJEZA I ČELIKA
- KEMIJSKA INDUSTRIJA
- ENERGETIKA

ČIM SE PRIMENA GLAVNIH TOKOVA I NAČELA PRIVATIZACIJE BUDE UHODALA TAKVA PODUZEĆA ĆE SE TRETIRATI DRUGAČIJE.

(Svaka grupa oblikuje svoju sopstvenu listu)

ŠTO SU RAZLOZI OSOBITOSTI?

- NARAVNI MONOPOL
- NUŽ NOST TEMELJITE REKONSTRUKCIJE
- MEDJUNARODNI ZAJAM
- POTREBE DRŽ AVNOG GOSPODARSTVA I BEZBEDNOSTI
- KREPOSNI I TRŽ IŠNI RAZDORI
- MOGUĆE PREOBLIKOVANJE I EFEKAT RAZGRADJIVANJA
- MOGUĆA UPUĆENOST NA STRUČNJAKE ILI STRUČNU POMOĆ
  - SVIJETSKO TRŽ IŠTE
  - STANJE PRIMJENJENE TEHNOLOGIJE
  - VELIKOST

(Svaka grupa proŠiruje listu)

SAŽ ETAK VELIKE SLIKE

- OGRANIČNA IZUČAVANJA
  - STRUČNJACI: TEHNLOŠKI, PRIVREDNI RAZVOJ
  - RAZDORI: POSAO / BEZBEDNOST / POLITIKA / OKOLIŠ
  - VELIKI PRIHODI: FINANSIJE

- SUTRAŠNJICA PRIVREDE, INDUSTRIJE, TRŽ IŠTA
  - NAJBOLJE KORIŠĆENJE IZVORA
  - SJEDINJAVANJE DRUGIH PODUZEĆA, IZVORA
  - TRGOVINSKI UVOZ I IZVOZ
  - SURADNJA SA SUSEDIMA

- ZAKONODAVSTVO I REGULISANJE
  - SKLOP CIJENA
  - FRANŠIZE
    - DRŽ AVNE FINANSIJE / TAKSE / DAŽ BINE

OGRANIČNA IZUČAVANJA (ŠTO SU NAŠI PARAMETRI ODLUČIVANJA?

- STRUČNI PREGLED STANJA (NACIONALNI I NEOVISNI)
  - ULAGANJA
  - TEHNOLOGIJA
  - KONKURENCIJA

- OKOLIŠNI UCINAK

- STRATESČKI PLAN
  - RAŠČLANJAVANJE POTRAŽ NJE
  - IZVORI, ZAPOSLENOST
  - FINANSIJSKI IZGLEDI
  - REGULISANJE

    - PLAN PRIVATIZACIJE (GDJE JE CELISHODNO)

PLAN PRIVATIZACIJE

- KOJA VRSTA SVOJINE?
  - PRIVATNA / JAVNA
  - UGOVORI UPRAVLJANJA
  - FRANŠIZE

- ŠTO ĆE UDOVOLJAVATI NAŠIM ZAHTEVIMA?
  - TEHNOLOGIA
  - FINANSIJE
  - TRŽ IŠTE
  - NEOVISNOST I SAMOSVOJNOST

- KOJE VRSTE RADOVA / SU KREPOSNI / ZA NAS?
  - KONKURENTNOST
  - RAŠČLANJENOST
    - MEDJUNARODNA INTEGRISANOST

KAKO DA SE PRIPREMA PLAN

- OSLANJATI SE NA PROFESIONALCE
  - TEHNIČKE / FINANSIJALNE
  - SVETSKO TRŽ IŠNE
  - U PROCENJIVANJU VREDNOSTI
  - U PRODAVAČKOJ STRATEGIJI

- POMOCČU NATJECAJNIH RASPRAVA STIČE SE
  - UVID U PONUDE
  - NAJNIŽ A POUZDANA CIJENA / POTSTICAJI
  - PROVIDNOST / NEOVISNOST

- UPRAVLJAČKA PRIVATIZACIJA NA VISOKOM STUPNJU
  - NACIONALNA ZAINTERESOVANOST
  - GOSPODARSKO I SOCIJALNO PRVENSTVO
  - USKLADJENO ZAKONODAVSTVO / REGULACIJA
    - OD SLUČAJA DO SLUČAJA

NADGLEDAVANJE PROCESA PRIVATIZACIJE

- ODREDJIVANJE ODGOVORNOSTI, STAREŠINSTVA
- POSEDOVANJE PLANA, PRACĆENJE VAŽ EĆIH POTRAŽ NJI, ROKOVA
- PRIKAZ NAPREDOVANJA, NAGLASKA NA USPESIMA

POSEBNI OGLED:

ELEKTROPRIVREDA

OVAJ POSEBNI OGLED SAČINJEN JE ISKLJUČIVO RADI PREDOCENJA. KAO POLAZNA TOČKA UZETA JE PRIMJER MADJARSKE, NUŽ NO JE BILO MEDJUTIM IZVRSITI NEKOLIKO IZMJENA KAKO BI SE PRAVOVRIJEMENO PREDOČILI NAGOVJEŠTENI DOKAZI. SHODNO TOME OVAJ OGLED NE POLAZE PRAVO DA BUDE OPIS ILI PAK RAŠČLANJAVANJE MADJARSKE PRIVATIZACIONE POLITIKE.

PRIVREDNA GRANA ELEKTROPRIVREDE
PRIVATIZACIJA

PRIJE 1991. GODINE:

USREDSREDJENO PLANIRANJE PROIZVODNJE I SNABDIJEVANJA ELEKTRIČNOM ENERGIJOM (CIJENE, UNAPREDJIVANJE I TOK DELANJA NADGLEDAVA VLADA)

1991:

SVOJINSKI DEO PRIJELAZI POD PRIVATIZACIONA OVLAŠTENJA

1992:

VLADA PRIDRŽ AVA 50% + 1 ZA IZVJESNO VRIJEME UKLJUČIVANJE STRUČNJAKA RADI SAVJETOVANJA TOKOM PRIVATIZACIJE:

- BUDUĆI SKLOP GRANE
- SISTEM REGULISANJA

PRIVATIZACIONI PLAN

1993:

ZAPOČINJU PRIPREME PRIVATIZACIJE (POD PRISMOTROM INIH STRUCNJAKA)

- POKUŠAJ PRODAJE MANJIH NEPOSTOJNIH UDIJELA KOJE PREDSTAVLJAJU ZAPREKU PRED REGULISANJEM

1994:

ELEKTROPRIVREDA JE UTEMELJENA

- REGULISANJE JE PRORADILO
- MODEL POGONA JE OBLIKOVAN

1995:

POČETNI STUPNJEVI PRIVATIZACIJE

- CIJENE / TARIFE / POVIŠENE
- START ZAHTIJEVA MARLJIVOST, BILANSNE REVIZIJE, PROCENE VRIJEDNOSTI
- ODABIRANJE INVESTICIONIH BANAKA ZA RUKOVODJENJE PRODAJOM
- IZVJEŠTAJNI POTSETNIK, SISTEM NATJEČAJNIH RASPRAVA ITD.

DRŽ AVNI CILJEVI

- OBEZBJEDITI POSTOJNU OPSKRBLJENOST ELEKTICNOM STRUJOM
- OBEZBJEDITI ENERGIJU PO POVOLJNOJ CIJENI
- IZGRADITI SUVREMEN SISTEM ELEKTROPRIVREDE
- PRIVLAČITI STRANI KAPITAL ZA UDOVOLJENJE FINANSIRANJA INVESTICIJSKIH POTREBA

ŠTO SU MOGUĆI RAZDORI?

ZNAČAJKE GRANE

U SUSTAVU GRANE NALAZE SE TRI KOMPONENTE:

1. PROIZVODNJA	OSAM PODUZEĆA
2. PRIJENOS	HOLDING DRUSTVO
3. RASPODJELA	SEST PODUZEĆA

1./ ELEKTROPRIVREDA / TOPLANE

- OSAM ELEKTROPROIZVODNIH PODUZEĆA
- PROIZVODNJA 97% ENERGIJE
- POSTUPCI LOŽ ENJA SU ZASTERELA I JALOVA
- UDOVOLJENJE GLAVNIM TOPLINSKIM ZAHTJEVIMA

2./ ELEKTROPRIVREDA / PRIJENOS

- JEDNO PODUZEĆE
- PRIJE 1991: OSLANJANJE NA SSSR (TREĆINA UDELA)
- GRANIČENJE SA SEDAM DRZAVA
- TRI VISOKONAPONSKE PRIJENOSNE LINIJE SPOJENE SA SOVJETSKOM MREŽ OM, GLAVNIM ENERGETSKIM STANICAMA I SA ŠEST PONUDJENOM PODUZECĆEM PLAN PRIJENOSNIH LINIJA I MEDJUSOBNA POVIJEZANOST VEĆIH OBLASNIH MREŽ A

3. (ELEKTROPRIVREDA) RASPODJELA

- SČEST OBLASNIH PODUZEĆA ZA RASPODIJELU (FRANŠIZA ILI MONOPOL)
- PRIJEM ELEKTRIČNE ENERGIJE SA VISOKONAPONSKE MREŽ E I PODUZEĆA ENERGETSKIH STANICA ODNOSNO PRIVREDNIH ENERGETSKIH STANICA U SKLOPU DOTIČNIH OBLASTI

PRIVATIZACIONI PLAN

- IZRADA RAZLIČITIH SCENARIJA
- IZRADA PRAVILNIH I SRAZMJERNIH SKLOPOVA
- IZRADA MODELA RADNJI (KAKO ĆE PRORADITI SVOJINA I NJENA REGULACIJA
- PONUDITI ZA PRODAJU PRVENSTVENO PODUZEĆA RASPODELE
- STARATI SE O POGONU SVIH ENERGETSKIH STANICA POČEVŠI OD Ž IVOTNO SPOSOBNIH
  - PRIVATIZACIONE PRIHODE IZNOVA ULAGATI
  - PROSUDITI SEKTORALNE INTERESE (OBLASNA ZAPOSLENOST, DOBA LJAČI)
- PODUZEĆE ZA PRIJENOS I HOLDING PODUZEĆE ZADRŽ AVA 50% + 1 VREDNOSTI
- DELOVE SVOJINE PRODAVATI:
- ZA ODŠTETNE HARTIJE
  - MALIM ULAGAČIMA

PREPORUČLJIVI PRIVREDNO-SVOJINSKI SKLOP

- TROKOMPONENTNI (TROSEGMENTNI) SKLOP
  - PROIZVODNJA
  - PRIJENOS
  - PONUDA (RASPODJELA)

ZA PRIVATIZACIJU

- SEDAM PROIZVODNIH PODUZECA (IZUZEV NUKLEARKE)
- ŠEST PONUDJENIH PODUZEĆA ZA RASPODJELU
  - PRIJENOSNO PODUZECE (50% MAJNE 1 VRIJEDNOSNI POEN)

ULAGAČI

STRATEŠKI (OBRTNI) ULAGAČI DA STEKNU VEĆINU VRIJEDNOSTI (OTVORENA NATJECAJNA RASPRAVA)
PRIRAST KAPITALA PO POTREBI
MANINSKE DIJELOVE SVOJINE ZA MJESNE I INE KUPCE (JAVNI PLASMAN DIONICA)
MJESNIM KUPCIMA OMOGUĆITI KORIŠĆENJE ODŠTETNIH HARTIJA

152

ULOGA DRŽ AVE

ZADRŽ AVANJE "ZLATNE DIONICE" (VETA) U SVAKOM PODUZEĆU

REGULISANJE POSREDSTVOM ENERGETSKOG UREDA I MINISTARSTVA PRIVREDE

REGULISANJE

ELEKTRORASPODELA (PONUDJENA) - POGONSKO UPUTSTVO OD ENERGETSKOG UREDA

- DELOKRUG ODRŽ AVANJA
- ZEMLJOPISNA OGRANIČENJA
- ROKOVI OVLAŠĆENJA
- NORME I ODGOVORNOSTI ODRŽ AVANJA
- UGOVORI O NADGLEDAVANJU IZMEDJU PODUZEĆA ZA PRIJENOS I PONUDJENIH PODUZEĆA
- SASTAVNI DIJELOVI CIJENA ENERGIJE I CIJENSKE KONVERZACIJE

CIJENSKI SKLOP

- MINISTARSTVO PRIVREDE
- ENERGETSKI URED

UREDJIVANJE CIJENA

PODUZEĆE ZA PRIJENOS	POVRAĆAJ KAPITALA I CIJENE DJELOVANJA PLUS PRIHOD
PODUZEĆE ZA RASPODJELU	POVRAĆAJ KAPITALA CIJENE DJELOVANJA PLUS PRIHOD. NABAVNE CIJENE SE PROPUŠTAJU.

STRATEŠKI PRIVATIZACIONI POJMOVI

TELEKOMUNIKACIJE

- MANJINSKI SVOJINSKI DIJELOVI STRATEŠKIM KUPCIMA SA OPCIJAMA ZA PROŠIRIVANJE POD UPRAVLJANJEM INVESTICIONE BANKE
- LEBDEĆI JAVNI PLASMAN UDELA POD UPRAVLJANJEM AGENCIJE (BROKERA)
- MJESNA FRENSIZ-SLUZBA

TELEVIZIJSKI PRIJENOS

- DRŽ AVNA SVOJINA
- FRENŠIZ ILI DEONIČNI KANALI

GASOVODNA OPSKRBA

- DRŽ AVNI NADZOR PONUDE
- PRIVATIZACIJA RASPODJELE
- NATJECAJNE RASPRAVE POD UPRA VLJANJEM INVESTICIONIH BANKI
- MANJINSKI UDEO NAMJEŠTENICIMA

NAFTNA PROIZVODNJA I PRERADA

- DUGOTRAJNA SPOSOBNOST ODRŽ AVANJA
- INI GLAVNI OPERATOR
- DUGOTRAJNI SVOJINSKI ODNOSI
- TRŽ IŠNO OVJERENI VRIJEDNOSNI ODNOSI

Seminar o privatizaciji

4 Dan: Procijenjivanje poduzeća

Sadržaj:

- Procijenjivanje i vrijednost
- Premise za procijenvanje poduzeća
- Opće prihvatljivi pristupi procijenjivanja
- Metode vrednovanja

Procijenjivanje poduzeća

- Koncepti i principi
- Metode
  Teorije
  Upotreba
  Ogranicenja

Zasto se poduzeća procijenjuju?
Svrha procijenjivanja

- Cijene tranzakcija (stapanja, kupovine)
- Privatizacija /post-privatizacija
- Finansiranje
- Kupovina od strane menađmenta
- Zajednička ulaganja
- Ostalo

Što je procijenjivanje ?

Procijenjivanje je prateće mišljenje u vezi sa vrijednošću, obično u pisanoj formi, ili je to proces kojim se procijenjuje vrijednost aktive, dijelova aktive ili cijela aktiva poduzeću, ili ulog u poduzeću.

Što je vrijednost ?

Kvalitet neke stvari za koju se smatra da je više manje poželjna, korisna ili važna.

Religiozna vrijednost
Filozofska vrijednost
Društvena vrijednost
Moralna vrijednost
Ekonomska vrijednost

Ekonomska vrijednost je vrsta vrijednosti po kojoj neka stvar može proizvesti ekonomsku dobit svom vlasniku ili korisniku.

Cijena, trošak i vrijednost

Vrijednost označava koliko nešto vrijedi po nekom standardu vrijednosti. Mjerenje ili procijena vrijednosti, posebno ekonomske vrijednosti, jest zapravo procijenjivanje.

Termin cijena odnosi se na iznos nekog sredstva razmijene, često ali ne i nužno na novac, koji je potreban da bi se nešto steklo ili na ono što je potrošeno za kupovinu.

Trošak znači iznos za jednu ili više vrsta robe - kao što su novac, rad, materijal - koji je potreban ili potrosen da bi se dobila ili stvorila neka stvar.

Što je ekonomska vrijednost?

- Uobičajne vrste ekonomske vrijednosti
  - Korektna tržišna vrijednost
  - Investicijska vrijednost
  - Vrijednost poslujućeg poduzeća
  - Likvidacijska vrijednost
  - Knjigovodstvena vrijednost
- Definicija vrijednosti utječe na procijenjivanje.

Korektna tržišna vrijednost

Definicija

- Cijena po kojoj bi došlo do promjene vlasništva između kupca i prodavača, koji su to voljni napraviti, bez pritiska da kupe ili prodaju, i jedan i drugi svjesni odgovarajučih činjenica i obojica ravnopravni.

- Pretpostavlja zamišljenu prodaju između dvije nezavisne (nepovezane) strane, bez obzirajna određenog kupca.

Korektna tržišna vrijednost

Daljnja rasprava

- Smatra se prihvatljivom procjenom cijene po kojoj dvije zainteresirane strane mogu izvesti razmjenu vlasništva (tj. Vlada i budući investitor).

- Stvarna plaćena tranzakcijska cijena može se razlikovati od KTV (FMV) zbog sljedećih faktora: motivacije jedne i druge strane, njihovih pregovaračkih sposobnosti, strukture tranzakcije (npr. finansiranje) i ostalih faktora jedinstvenih za tranzakciju.

- Ova definicija pretpostavlja da se naknada plaća u gotovini. Naknada plaćena u ratama, odloženo plaćanje ili davanje nematerijalnih sredstava od strane kupca moglo bi utjecati na plaćenu cijenu.

Investicijska vrijednost

Definicija

- Određenom vlasniku ili budućem vlasniku ona predstavlja vrijednost. U vezi s tim, metode koje se koriste da bi se procijenilo poduzeće u ovom slučaju uzimaju u obzir know-how vlasnika ili budućih vlasnika, planove menaďmenta, uštedu troškova i analizu rizika (sigurnosti).

- Razlikuje se od korektne tržišne vrijednosti koja ne pretpostavlja određenog kupca.

- Obično se o injoj raspratje u joint venture-u ili u privatizacijskoj tranzakciji.

Odnosi vrijednosti

KTV (FMV) i investicijska vrijednost

KTV (FMV) = kao što je

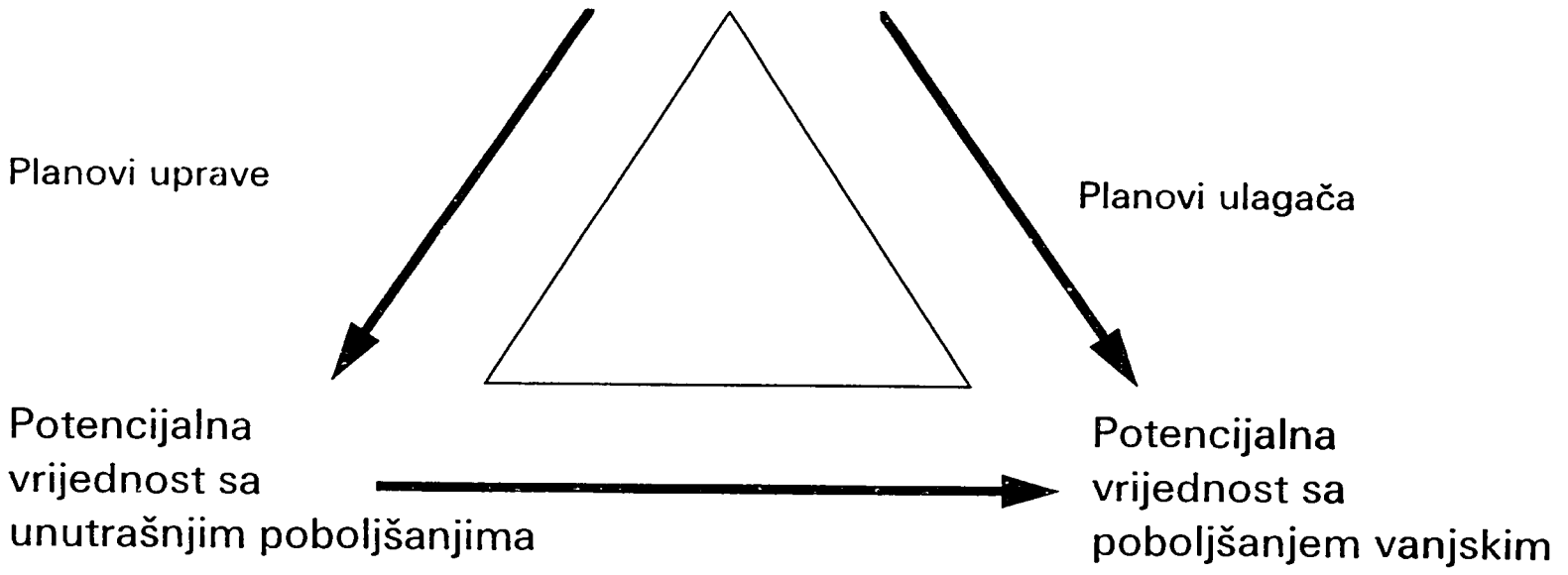

Koncept vrijednosti poslujućeg poduzeća koje će dugoročno raditi

- Nije definicija vrijednosti, već radije koncept
- Odnosi se na elemente poduzeća koji proizlaze iz faktora kao što su: imati na raspolaganju obucenu radnu snagu, postrojenje koje radi i potrebne dozvole, sisteme i postupke
- Premisa na kojoj počiva vrijednost poslujućeg poduzeća je da ne postoji neizvjesnost (npr. stalni gubitci) u vezi s dešavanjima u budućnosti koji bi mogli dovesti u pitanje osnovnu pretpostavku da poduzeće može nastaviti djelovati kao poslujuće poduzeće
- Neposlovanje ovog poduzeća može ukazati da je likvidacijona vrijednost adekvatni vrijednosni standard koji bi se trebao primjeniti

Likvidacijona vrijednost (masa) Definicija

- Pretpostavlja da poduzeće nece biti u kontinuirano poslovati i da će se sredstva poduzeća prodavati na parcijalnoj osnovi
- Stoga pretpostavka vrijednosti poslujućeg poduzeća vise ne postoji
- Dva nivoa likvidacijone vrijednosti
  - *Redovna likvidacija*: pretpostavlja da su sredstva prodata u razumnom vremenskom periodu (od 6 mjeseci do godine dana) kako bi se dobila najviša cijena,
  - *Prisilna likvidacija:* pretpostavlja da su se sredstva prodala što je moguće prije, možda i na aukciji
- Likvidacijona vrijednost uzima u obzir troškove proistekle iz prodaje sredstva, kao troškove prodaje
- Obično je naznaka najniže vrijednosti poduzeća, ne uključujući nekretnine

Knjigovodstvena vrijednost

Definicija

- Knjigovodstvena vrijednost je knjigovodstveni izraz koji se tipično odnosi na jedno od sljedećih:
  - *Za jedno sredtsvo: njegov povijesni trošak umanjen za obračunatu amortizaciju,*
  - *Za poduzeće: iznos ukupnih sredstava iznad ukupnih obaveza ili "vlasnička imovina" ili "neto vrijednost sredstava" u odnosu na pasivu ili kapital akcionara nad neto vrijednost*

- Slučajnost je kada se knjigovodstvena vrijednost poklapa sa korektnom tržišnom vrijednošću ili investicijskom vrijednošću

Što je vrijednost ?

Vrijednost se ne temelji na onom što klijent kaže savjetodavcu za procijenjivanje.

Vrijednost se ne temelji na iznosu kojeg klijent plati savjetodavcu za procijenjivanje.

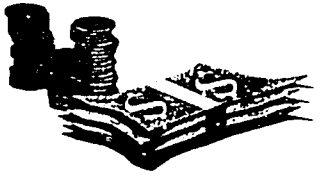

Procjena bi trebala biti nezavisan, objektivan zaključak koji se temelji na cinjenicama i okolnostima svakog slučaja.

172

Uloga savjetodavca u procijenjivanju poduzeća

- Savjetodavac služi kao nezavisno lice koje izvršava objektivno procijenjivanje poduzeća (ili posebnog dijela poduzeća), ili

- Savjetodavac služi kao savjetnik koji određuje vrijednost koja je najpogodnija položaju klijenta
  - u ovoj ulozi savjetodavac će obično pomagati kupca ili prodavača utvrđujuci spektar prihvatljivih vrijednosti
  - savjetodavac može pružiti dragocijenu pomoć u ugovaranju, ističući faktore koji bi trebali smanjiti očekivanja prodavača ili povećati ponuđenu cijenu kupca.

Cilj procijenjivanja

Što se procjenjuje i kada ?

- Datum procijenjivanja:
  - Kao određena vremenska točka
  - Tekuci versus povijesni
  - Razlikuje se od datuma izvještavanja
  - Temelji se na informaciji koja se dobije na dan procijenjivanja.

- Što se procijenjuje?
  - Ukupna sredstva
  - Posebna aktiva
  - Investiran kapital
  - Vlasnički kapital
    - kontrolirajući vs manjinski.

Cilj procijenjivanja

Što se procijenjuje?

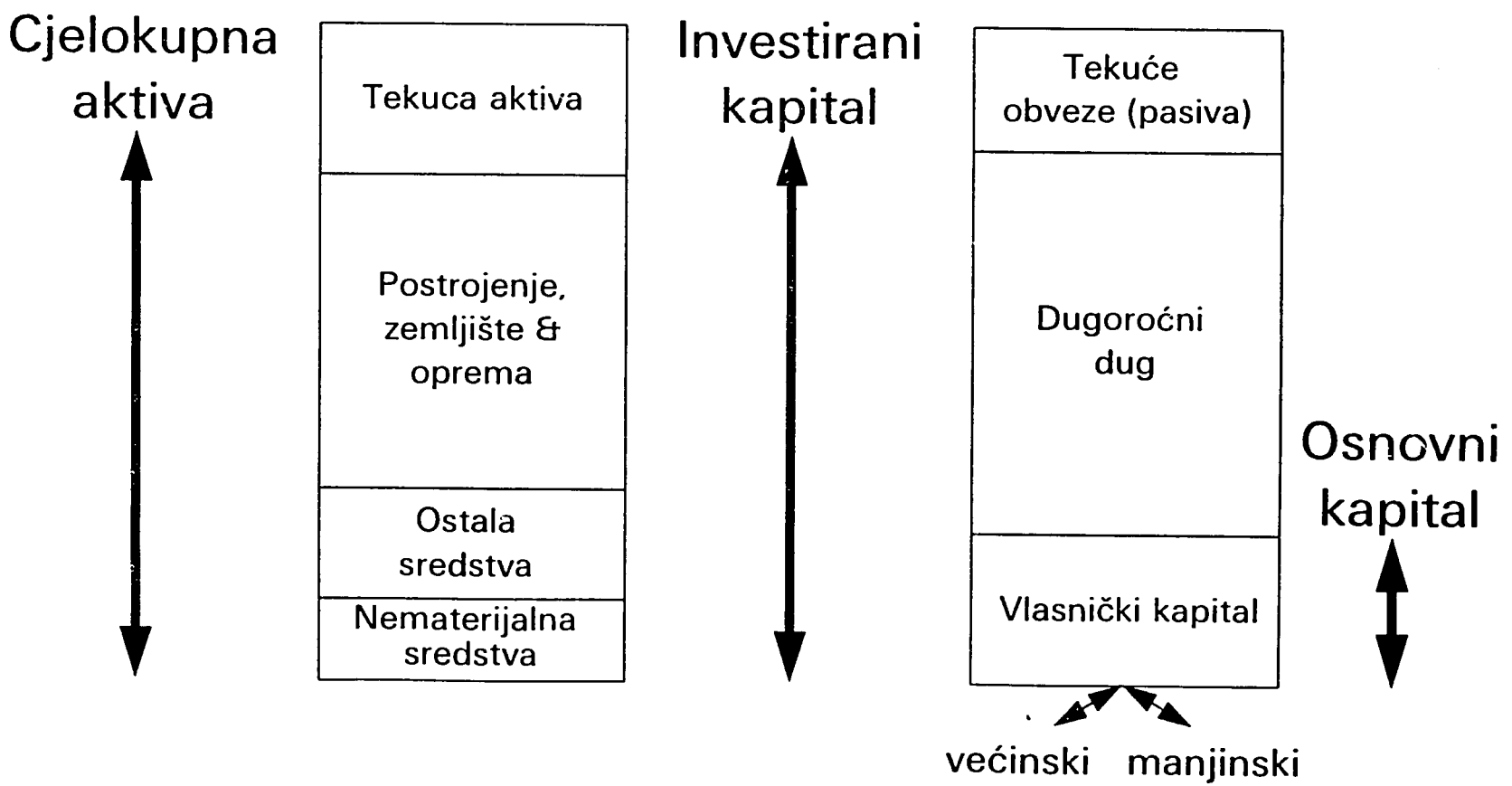

Premise za procijenjivanje poduzeća

- Princip zamjene (substitucije)
  Vrijednost stvari je odredena troškovima nabavke jednako željne zamjene.
- Princip buduće koristi
  Vrijednost poduzeća jednaka je sadašnjoj vrijednosti buducih koristi po osnovi vlasništva.
  - *Razuman kupac će investirati u poduzeće samo ako je sadašnja vrijednost ocekivane koristi iz posjedovanja biti barem jednaka kupovnoj cijeni.*
  - *I obratno, razuman prodavač neće prodavati ako je sadašnja vrijednost ocekivane koristi viša od prodajne cijene.*
- Vrijednost se uvijek ne izražava jednim brojem.
- Vrijednost poduzeća zavisi od potencijalne procijene koristi i rizika u vezi s poduzećem od strane investitora. *Obično je zadatak savjetodavca u procijeni određivanje najvjerojatnijeg ishoda (rezultata) s kojim će se kupac i prodavač složiti.*
- Vrijednost se temelji na određenoj vremenskoj točci - datumu procijenjivanja.

Premise procijenjivanja

Procijenjivanje nije čaranje!

Vrijednost se temelji na prihvatljivim metodama koje se primjenjuju pri korištenju važećih podataka, zajedno uz pomoć profesionalne procijene procijenjivača kako bi se došlo do prihvatljive procijene vrijednosti.

Prikupljanje podataka
Podaci o poduzeću

- Podaci o poduzeću
  - *Povijest poduzeća*
  - *proizvodi i trzista poduzeća*
  - *bilansi /izvještaji o primanjima u posljednjih pet godina*
  - *detaljni obracuni bilansa*
  - *imovina (zemljište i objekti)*
  - *popis kapitala (mašine i oprema)*
  - *razgovori s menaďmentom i pregled imovine*
  - *informacije o upravi i osoblju*
  - *podaci o poslovanju (kapacitet, vrste proizvoda itd.)*
  - *financijska predviďanja*
  - *strateški plan*
  - *poslovni plan - plan poduzeća*

- Cilj : u potpunosti razumjeti povijest poduzeća, sadašnju i planiranu financijsku situaciju, proizvode, tržišta, jake strane, slabosti, itd.

- Također bi se trebali istražiti: problemi okoliša, društvena sredstava i vlasništvo imovine.

Ekonomski i privredni podaci

Opce primjedbe

- Poduzeće ne djeluje u vakumu. Ono je podložno utjecaju vanjskih faktora kao što su ekonomski i industrijski tokovi (trendovi).
- Stoga se vrijednost poduzeća ne može odrediti samo pomođu iznošenja financijskih podataka - treba uzeti u obzir vanjske faktore i njihov utjecaj na vrijednost
- Međutim, sama metoda procijenjivanja određuje količinu i primjenjivost (relevantnost) ekonomskih i industrijskih podataka
- Npr. procijena koja se temelji na vrijednosti neto aktive ne bi zahtijevala takvu ekonomsku analizu kao vrednovanje koje se temelji na metodi diskontiranog novčanog toka (discounted cash flow)

Financijska analiza

Znača za proces procijenjivanja

- To je ključni faktor u procijeni rizika investiranja u poduzeće
- Pruža osnovu za analizu tokova (trendova) i utvrđivanjje neobičnih stavki (u računima) u daljnjim analizama
- Utječe na metodologiju diskontiranog novčanog toka (DCF) u utvrdivanju rasta, troškova, margine profita, obrtnog kapitala (glavnice), duga i najvažnije - diskontne stope
- Pruža osnovu za usporedbe u privredi ili za usporedbu sa sličnim poduzećem
- To je ključni faktor pri izboru prikladnog koeficijenta vrijednosti u pristupu koji se temelji na model-poduzeću
- Može biti osnova za procijenjivanje ekonomske zastarjelosti (istrošenosti)

Financijska analiza

Značajna za proces procijenjivanja (nastavak)

- Ukratko, financijska analiza utječe na mnogo faza procesa procijenjivanja, uključujući sve metode procijenjivanja
- Stoga je financijska analiza vjerojatno najvažniji dio procesa procijenjivanja
- Nedostatak podataka za izvođenje financijske analize znatno povečava rizik investiranja u poduzeće
- Financijska analiza bi se trebala usredotočiti na faktore važne za procjenu poduzeća

Financijska analiza poduzeća

Proces

- Transformacija računa
- Uskladivanja financijskih izvještaja za normalizaciju poslovanja
- Racio analiza: likvidnost, leverage (stopa zaduženosti) i poslovanja i uobičajni bilans, te bilansi uspjeha.
- Financijski podaci o sličnom poduzeću ili industriji
- Analiza trendova ili posebnih stavki (u racunima)
- Usredotočit se na probleme koji utječu na vrijednost poduzeća

Opće prihvatljive metode procijenjivanja

- Metoda model-poduzeća
  - *Metoda tržišta kapitala*
  - *Metoda prodaje*
- Metoda budućeg diskontnog neto novčanog toka (DCF)
- Kapitalizacija prihoda / novčanog toka
- Metoda akumulacije kapitala i viška prihoda
- Koeficijenti za industrije i uzorci (modeli)

Diskontirani budući novčani tok (DCF)

Teorija

- Ova metoda se temelji na teoriji da vrijednost investicije u poduzeće zavisi od buduće koristi (npr. novčani tok) koja će se vlasniku ili investitoru ostvariti u poduzeću.

- Ti budući novčani tokovi (cash flow) diskontirani na njihovu sadašnju ekvivalentnu vrijednost pomoću diskontne stope koja odgovara stopi povrata (zarade) koju očekuje investitor.

- Stopa povrata koju očekuje investitor se temelji na njegovoj analizi rizika investicije u poduzeće i riziku ostvarivanja očekivanog budućeg novčanog toka (cash flow).

Diskontirani budući novčani tok (DCF)

Teorija sadašnje vrijednosti

- Teorija sadašnje vrijednosti
  - *se temelji na činjenici da čovjek danas može uložiti $1 i kroz investiciju povratiti taj $1, a u budućnosti zaradti više od $1.*

- Primjer: Ako danas uložite $1 s namjerom da zaradite 10%, za godinu dana Vaša bi investicija imala vrijednost od $1.10. Buduća vrijednost u ovom slučaju je $1.10, a sadašnja vrijednost je $1.00.

- I obratno, ako znate da ćete dobiti $1.10 u budućnosti, a zahtijevate stopu zarade od 10%, koliko će taj budući $1.10 vrijediti danas? ($1.00).

Formula sadašnje vrijednosti

Na $1

$$PV = \frac{1}{(1 + r)^n}$$

a:

PV = Sadašnja vrijednost
r = Diskontna stopa
n = Broj razdoblja

Tabela diskontnih stopa

Diskontna stopa	Godina: (razdoblje) 1	2	3	4	5
15.0%	0.870	0.756	0.658	0.572	0.497
16.0%	0.862	0.743	0.641	0.552	0.476
17.0%	0.855	0.731	0.624	0.534	0.456
18.0%	0.847	0.718	0.609	0.516	0.437
19.0%	0.840	0.706	0.593	0.499	0.419
20.0%	0.833	0.694	0.579	0.482	0.402
21.0%	0.826	0.683	0.564	0.467	0.386
22.0%	0.820	0.672	0.551	0.451	0.370
23.0%	0.813	0.661	0.537	0.437	0.355
24.0%	0.806	0.650	0.524	0.423	0.341
25.0%	0.800	0.640	0.512	0.410	0.328

Primjer proračuna

PRIMJER 1 - A			
DISKONTNA STOPA	20 00%		
GODINE	3		
GODINA	1996	1997	1998
NOVČANI TOK	100	100	100
FAKTOR SADAŠNJE VRIJEDNOSTI	0.83333	0 69444	0 5787
SADAŠNJA VRIJEDNOST NOVČANOG TOKA	83 33	69 44	57 87
ZBROJ SADAŠNJIH VRIJEDNOSTI ZA 3 GODINE	210.65		

PRIMJER 2 - A			
DISKONTNA STOPA	20 00%		
GODINE	3		
GODINA	1996	1997	1998
NOVČANI TOK	50	100	150
FAKTOR SADAŠNJE VRIJEDNOSTI	0.83333	0.69444	0.5787
SADAŠNJA VRIJEDNOST NOVČANOG TOKA	41.67	69.44	86.81
ZBROJ SADAŠNJIH VRIJEDNOSTI ZA 3 GODINE	197.92		

PRIMJER 3 - A			
DISKONTNA STOPA	20.00%		
GODINE	3		
GODINA	1996	1997	1998
NOVČANI TOK	150	100	50
FAKTOR SADAŠNJE VRIJEDNOSTI	0 83333	0 6944	0.5787
SADAŠNJA VRIJEDNOST NOVČANOG TOKA	125.00	69.44	28 94
ZBROJ SADAŠNJIH VRIJEDNOSTI ZA 3 GODINE	223.38		

Primjer proračuna

PRIMJER 1 - B			
DISKONTNA STOPA	40 00%		
GODINE	3		
GODINA	1996	1997	1998
NOVČANI TOK	100	100	100
FAKTOR SADAŠNJE VRIJEDNOSTI	0 71429	0 5102	0.36443
SADAŠNJA VRIJEDNOST NOVČANOG TOKA	71 43	51 02	36 44
ZBROJ SADAŠNJIH VRIJEDNOSTI ZA 3 GODINE	158.89		

PRIMJER 2 - B			
DISKONTNA STOPA	40.00%		
GODINE	3		
GODINA	1996	1997	1998
NOVČANI TOK	50	100	150
FAKTOR SADAŠNJE VRIJEDNOSTI	0.71429	0.5102	0.36443
SADAŠNJA VRIJEDNOST NOVČANOG TOKA	35.71	51.02	54.66
ZBROJ SADAŠNJIH VRIJEDNOSTI ZA 3 GODINE	141.40		

PRIMJER 3 - B			
DISKONTNA STOPA	40.00%		
GODINE	3		
GODINA	1996	1997	1998
NOVČANI TOK	150	100	50
FAKTOR SADAŠNJE VRIJEDNOSTI	0 71429	0 5102	0 3644
SADAŠNJA VRIJEDNOST NOVČANOG TOKA	107 14	51 02	18 22
ZBROJ SADAŠNJIH VRIJEDNOSTI ZA 3 GODINE	176.38		

Pristup diskontiranog budućeg novčanog toka

Napraviti sljedeće korake

- Odabrati definiciju novčanog toka
- Analiza predviđene realizacije
- Analiza troškova
- Analiza uloga
- Analiza ostatka vrijednosti (sredstava)
- Analiza diskontne stope
- Uskladivanja
- Pregled/ocijenjivanje

Pristup budućeg diskontnog toka novca (DCF)

Definiranje toka novca (cash flow)

- Definicija novčanog toka (cash flow)
  - *bez dugova ili novčani tok vlasničkog kapitala ili akcijski kapital priliva gotovine*
  - *nominalni versus stvarni (sa ili bez inflacije)*

- Faktori koje treba razmotriti:
  - *hiperinflacijsko okruženje*
  - *utjecaj inflacije na sve komponente novčanog toka*
  - *obim izovajanja kapitalnih uloganje*

- Općenito govoreći, preferira se novčani tok vlasničkog kapitala na nominalnoj bazi

- Međutim , na novim tržištima novčani tok bez dugova na realnoj osnovi može biti prikladniji

Novčani tok (cash flow)

Različite definicije

Vlasnički kapital	Bez duga
Neto dohodak + Amortizacija, odpisi + Povečanja dugoročnog dugovi - Povečanje obrtnog kapitala Kapitalna ulaganja Smanjenja u dugoročnom dugu = Novčani tok vlasničkog kapitala	Neto prihod (bez kamate) + Amortizacija, odpisi - Povečanje obrtnog kapitala Kapitalna ulaganja = Novčani tok bez duga
Diskontna stopa: Trošak vlasničkog kapitala	**Diskontna stopa:** Ponderirana prosječna stopa cijene (troškova) kapitala

Novčani tok (cash flow)

Različite definicije (nastavak)

Zaključak procjene	
Vrijednost vlasničkog kapitala	Investirani kapital (Dug s kamatom + vlasnički kapital) Od duga se treba oduzeti kamata da bi se dobila vrijednost osnovnog kapitala

Nominalni versus stvarni
Nominalni uključuje utjecaje inflacije na vrednovanje i troškove Diskontna stzopa osnovnog kapitala mora također uključiti i investitorova očekivanja u vezi inflacije
Stvarna financ. predviđanja isključuju utjecaje inflacije Diskontna stopa osnovnog kapitala mora se temeljiti na stvarnoj stopi povrata.

193

Diskontirani budući novčani tok

Predviđanje prihoda

- Analiza predviđanja prihoda
  - *predvidjeti jedinice i cijene*
  - *prodaja na stranom versus domaćem tržištu*
  - *razmatranje kapaciteta*
  - *utjecaj kapitalnih ulaganja*
  - *dugoročni rast*
  - *za kakav će rast / platiti kupac ?*
  - *razmotriti rast u prošlosti, ekonomske izglede, planove uprave, konkurenciju, itd.*

Diskontirani budući novčani tok

Analiza troška i investicije

- Analiza troška
  - *razmotriti troškove u prošlosti*
  - *variabilni versus fiksni*
  - *razmatranje inflacije*
  - *razmotriti neuobičajne troškove i one koji se ne javljaju a koji bi mogli biti uvedeni u ciframa u prošlosti, ali ne i u budućnosti*
  - *amortizacija bi se trebala temeljiti na postojećem nivou plus na analizi nabavke i isključivanja osnovnim sredstava*
  - *ako se koristi definicija novčanog toka bez duga, isključuje se trošak kamata*

- Analiza ulaganja
  - *buduce potrebe obrtnog kapitala*
  - *potrebe budućih kapitalnih ulaganja kako bi se održao kapacitet tekuće proizvodnje ili povećao kapacitet*
  - *pozajmnice i vraćanje novca ako se koristi po osnovi novčanog toka vlasničkog kapitala*

Diskontirani budući novčani tok

Analiza ostatka vrijednosti

- Analiza ostatka vrijednosti
  - *temelji se na kontinuiranom vlasništvu*
  - *pretpostavlja prodaju poduzeća*
  - *amortizacija i kapitalna izdvajanju moraju se izjednačiti u rezidualnom razdoblju*
  - *dužina razdoblja / predviđanja mora trajati dok se ne ostvare stabilne aktivnosti*
- Gordonov model
- Primjer

Kalkulacija rezidualne vrijednosti

Gordonov model

Formula:

$$\frac{\text{Tok novca u sljedećoj godini}}{(\text{Diskontna stopa - Dugoročna stopa rasta})}$$

Primjer:

Novčani tok u 5-oj godini	1000
Dugoročna stopa rasta	3% per godini
Diskontna stopa	20.0%

Kalkulacija rezidualne vrjednosti:

$$\frac{(1000 * 1.03)}{(.20 - .03)}$$

Je jednaka: 6.059

Komentar:

Ovo predstavlje vrijednost svih novčenih tokova koji ostraju nakon periode predviđanje.

Ova vrijednost je kao i na kraju periode predviđanje zato more biti diskontirana kako bi se došlo do sadašnje vrjednosti danas

Pretpostavlja stalan rast novčenog toka

Zaključak bi trebeo biti blizak istom odgovaru kao ked bi se nastavilo s modelom toka do u beskonačnost

Analiza diskontne stope

Osnova

- Osnova za diskontnu stopu treba odgovarati uzetom novčanom toku
- Na primjer, novčani tok vlasničkog kapitala bio bi diskontiran primjenjujući diskontnu stopu vlasničkog kapitala
- Novčani tok bez duga mora se diskontirat koristeći ponderirani prosječni trošak kapitala (WACC)
- Ako je predviđanie na "stvarnoj " osnovi (isuključujući inflaciju), onda diskontna stopa vlasničkog kapitala mora takoder biti izracunata na "stvarnoj" osnovi
- Dvije osnovne metode za procijenu diskontne stope vlasničkog kapitala
- Razlika izmedu diskontne stope i stope kapitalizacije

Analiza diskontne stope
CAPM

- Formula: R = Rf + b(Rm - Rf)
  R = očekivana stopa povrata
  Rf = stopa bezrizičnosti
  b = beta
  Rm = povrat na tržište
  Rm - Rf = tržišna premija

- Rf se temelji na bezrizičnoj stopi, bilo nominalnoj ili stvarnoj, obično za dugorocne vladine obveznice predstavlja za investitora stopu zarade koja je bezrizicna i likvidna.

- Beta je mjera rizičnosti koja se temelji na promjenjivosti cijene poduzeća u usporedbi sa pokretljivošću tržišta kac cjeline: viša beta = viši rizik. Izračunan temelji se na betama za industriju predmetnog poduzeća.

Analiza diskontne stope

CAPM (nastavak)

- Beta se također može procijeniti (odrediti) koristeći specifičnu analizu ekonomskih, industrijskih i financijskih faktora rizika poduzeća.
- Rm - Rf se temelji na analizi povrata burzovnih tržišta u usporedbi sa povratnie bezrizicnih vladinih obveznica.
- Podešavanje: specifičnost poduzeća

Stope bezrizičnosti sirom svijeta

Zemlja	Nominalna Dugoročne vladne obveznice	Cijene potrošača Prethodna 1 Godina	Cijene potrošača Planirana 1995	Stvarna Stvarna stopa se temelji na: Prethodnoj 1 Godini	Stvarna Stvarna stopa se temelji na: Planiranoj 1995
Australija	10.1%	2.6%	3.5%	7.5%	6.6%
Austrija	7.4%	2.7%	2.5%	4.7%	4.9%
Belgija	8.2%	1.9%	2.3%	6.3%	5.9%
Britain	8.7%	3.3%	3.4%	5.4%	5.3%
Kanada	8.9%	0.2%	2.1%	8.7%	6.8%
Denmark	8.7%	2.2%	2.5%	6.5%	6.2%
Francuska	7.9%	1.7%	1.9%	6.2%	6.0%
Nemačka	7.3%	2.3%	2.3%	5.0%	5.0%
Holandija	7.4%	2.4%	2.5%	5.0%	4.9%
Italija	12.1%	3.8%	4.1%	8.3%	8.0%
Japan	4.5%	0.7%	0.7%	3.8%	3.8%
Španjolska	11.3%	4.4%	4.7%	6.9%	6.6%
Švedska	10.5%	2.5%	3.5%	8.0%	7.0%
Švicarska	5.2%	1.0%	2.5%	4.2%	2.7%
USA	7.4%	2.8%	3.4%	4.6%	4.0%
Prosjek	8.4%	2.3%	2.8%	6.1%	5.6%
Median	8.3%	2.3%	2.7%	6.0%	5.6%
Samo Evrop	8.6%	2.6%	2.9%	6.0%	5.7%

Izvor: The Economist (Feb. 25, 1995)

Beta analize

Odabrane industrije

	Opći gradevinarski ugovarači	Javna poduzeća za energetiku
Broj kompanija	210	156
Prosječna beta	1.88	0.75
Broj poduzeća iznad 1.00	85.00%	29.00%
US	1.44	0.51
UK	2.00	NA
Evropa (bez UK)	2.12	1.07
Japan	1.78	1.20

Ostale industrije:	Beta
Gradevinarstvo (56 poduzeča)	1.76
Telekomunikacije (32)	0.79

Premije za rizik osnovnog kapitala

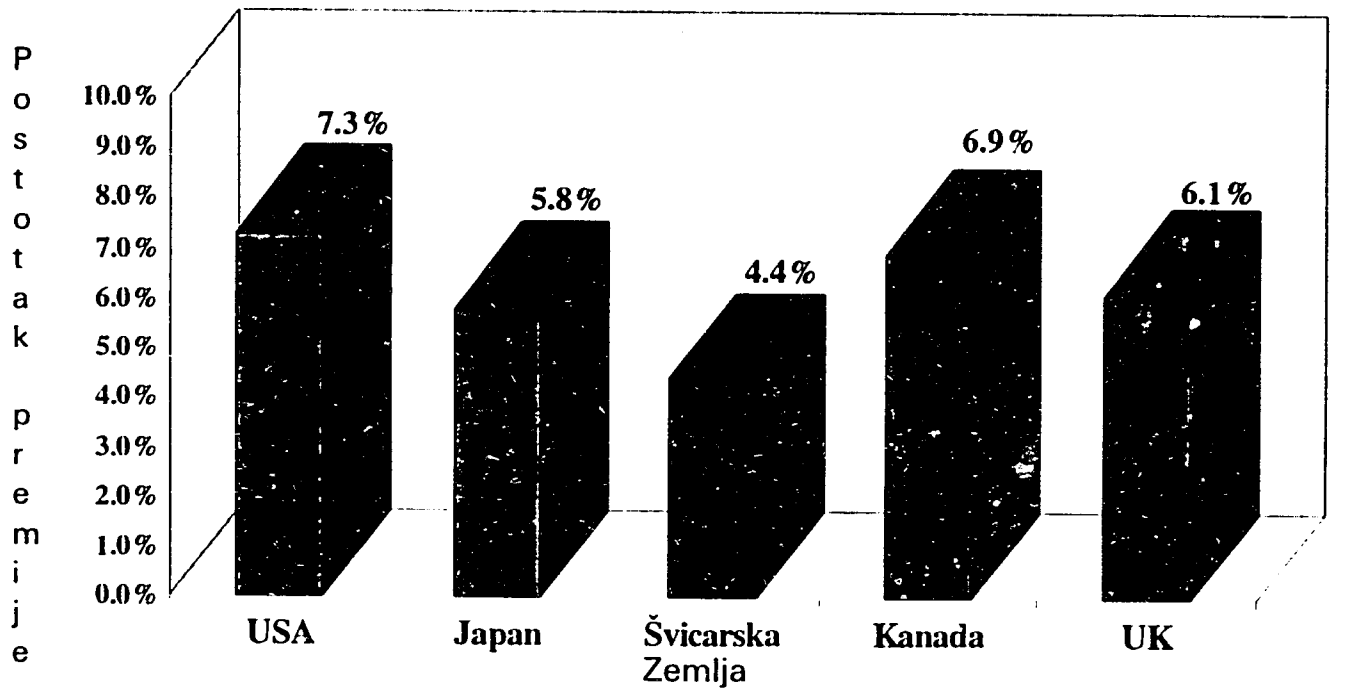

Izvor: Ibbotson & Associates

Primjer kalkulacije unosnosti vlasničkog kapitala

	Nisko rizične ind.			Srednje rizične ind.			Visoko rizične ind.		
	Veliko, javno poduzeče	Srednje	Malo	Veliko, javno poduzeče	Srednje	Malo	Veliko, javno poduzeče	Srednje	Malo
Stopa nerizičnosti	8.0%	8.0%	8.0%	8.0%	8.0%	8.0%	8.0%	8.0%	8.0%
Beta	0.75	0.75	0.75	1.00	1.00	1.00	1.50	1.50	1.50
Tržišna premija	6.0%	6.0%	6.0%	6.0%	6.0%	6.0%	6.0%	6.0%	6.0%
Specifičan rizik poduzeća	0.1%	3.0%	5.0%	0.1%	3.0%	5.0%	0.1%	3.0%	5.0%
Nominalni trošak kapitala	12.5%	15.5%	17.5%	14.0%	17.0%	19.0%	17.0%	20.0%	22.0%
Stvarni trošak kapitala (temelji se na stvarnoj stopi bezrizičnosti od 5%)	9.5%	12.5%	14.5%	11.0%	14.0%	16.0%	14.0%	17.0%	19.0%

Analiza diskontne stope

Razvijanje pristupa

- Kao i sa CAPM, pocinje s procjenom bezrizične stope
- Bezrizicnoj stopi dodaje se premija za investiranje u zatvoreno poduzeće umjesto bezrizične obveznice
- Orjentiri za utvrdivanje premija se objavljuju u casopisima za procijenjivanje
- Primjeri

Očekivana stopa povrata

Vrsta investicije	Stopa	Komentar
5-o godišnje obveznice US vlade	8.0%	Bez rizika, likviden
30-o godišnje obveznice US vlade	8.5%	Bez rizika, likviden, duži period
BAA obveznice	10.0%	Veći rizik, našto slabija likvidnost
Očekivani tržišni povrat	19.0%	Viši rizik, likviden
Mala, zatvorena poduzeća	20-40%	Viši rizik, mala likvidnost
Očekivani povrat na riskantni kapital		
Prvi stepen	30-40%	Viši rizik, mala likvidnost
Drugi stepen	50%+	

Ova tabela pokazuje da kako se rizik povečava, likvidnost opada a očekivana stopa povrata raste.

Stope u ovoj tabeli uključuju inflaciju.

Sugerirane premije za specifične rizike poduzeća

Specifičan rizik	Moguča granica kretanja
Ključni čovjek; kvalitet menadmenta/dubina	0-5%
Veličina poduzeća	0-5%
Financijska struktura	0-5%
Proizvodne/zemljopisne raznolikosti	0-5%
Raznolikost potrošača	0-5%
Zarade: marže i predvidljivost	0-5%
Ostali specifični rizici	0-5%

Izvor: Business valuation review, December, 1992. "The adjusted capital asset pricing model for developing capitalization rates: An extension of previous build-up methodologies based upon the capital asset pricing model".

Primjer

Razvijanje pristupa

Faktor	Iznos	Komentar
Bezrizična stopa	8.0%	
Ključni čovjek; kvalitet menadmenta/dubina	2.0%	Poduzeće ne ovisi o jednom ključnom čovjeku. ipak, ne postoji dubina uprave
Veličina poduzeća	0.0%	Poduzece je veoma veliko; ima monopol
Financijska struktura	5.0%	Poduzece ima veliki dug;dva puta viši no ind. prosjek.
Proizvodne/zemljopisne raznolikosti	2.0%	Poduzece se oslanja na prodaju jednog proizvoda; ipak, prodaje na domacem i stranom tržištu
Raznolikost potrošača	4.0%	80 % prošlogodišnje prodaje ostvareno s 5 kupaca, a od toga 35% pprodato jednom
Zarade: marže i predvidljivost	3.0%	Otežano prognoziranje zbog ne postojanja uvida starijeg od dvije godine
Ostali specifični rizici	0.0%	Ne postoje drugi specificni rizici poduzeca

Procijenjena stopa diskontnog osnovnog ka 24.0%

(Nije uveden rizik zemlje)

188

Diskontirani budući novčani tok

Diskontna stopa versus stopa kapitalizacije

- Diskontna stopa se definira kao stopa povrata koja se koristi za konverziju novčanog iznosa, plative ili v naplative u buducnosti, u sadašnju vrijednost
- Stopa kapitalizacije je bilo koji koeficijent ili djelitelj koji se koristi za konverziju dohotka u vrijednost
- Stoga se diskontna stopa primjenjuje na budući novčani tok i predstavlja za investitora očekivanu stopu povrata. Stopa kapitalizacije se primjenjuje na jedan u sami novčani tok (npr. proslogodisnji novčani tok) kako bi se dobila vrijednost.
- Stopa kapitalizacije se može dobiti iz diskontne stope ako se od novčanom toku gotovosti. Stoga će stopa kapitalizacije biti manja ili ista kao diskontna stopa.

Diskontna stopa

Prilagođavanje riziku zemlje

- Ako je kupac stranac, on ima dodatne rizike uključujući:
  - *rizik strane valute*
  - *gubitak sredstava nacionalizacijom*
  - *ogranicenja na novčani tok (transfer kapitala)*
  - *kontrole cijena*
  - *i mnoge druge faktore*

- Stoga će strani kupac uzeti u obzir povećani rizik prilagođujući):
  - *novčani tok*
  - *period povrata (skraćen)*
  - *ili diskontnu stopu (povećanu)*

- Studije o multinacionalnim kompanijama su pripremile detalje u vezi rizika zemlje

- Način na koji domaći investor shvaca rizik zemlje može se razlikovati od shvacanja stranog ulagača

Analiza diskontne stope

Rezime

- Dva najčešće korištena pristupa
- Stvarna stopa povrata na vlasnički kapital obicno izmedu 13 i 19 posto prije no što se razmotri rizik zemlje
- Nominalna stopa povrata za vlasnički kapital (u inflacijski stabilnom okruženju) obično se kreće od 16 do 22 posto prije razmatranja rizika zemlje
- Diskusije su do sada fokusirane na stopu povrata; ako se koristi WACC kao diskontna stopa, mora biti ukalkuliran trošak duga, kao i iznos za finansiranje duga kao postotak ukupnog kapitala (dug + osnovni kapital)
- Prilagođavanje prema diskontnoj stopi vlasničkog kapitala: riziko zemlja

Pristup utemeljen na model poduzeću

Pregled metoda

- Metoda tržišta kapitala - temelji se na cijenama plaćenim za dionice sličnih poduzeća na svjetskom tržištu dionica
- Metoda prodaje - temelji se na cijenama plaćenim za kupovinu slićnih poduzeća u zemlji ili inozemstvu
- Vrednovanje grana industrije - temelji se na specijalnim formulama ili pravilima u određenim industrijama

Pristup utemeljen na model poduzeću

Metoda tržišta kapitala - Pregled

- Teorija
- Izvori podataka
- Izbor "model" poduzeća
- Izbor komparativnih poduzeća
- Izbor koeficijenata
- Vrednovanje određenog poduzeća
- Rezultat
- Konačna prilegodavanje

Pristup utemeljen na model poduzeću

Metoda tržišta kapitala

- *Teorija:* temelji se na tržišnim cijenama dionica sličnih poduzeća koje idu u javnost; investitor, po principu zamjene, može investirati u ova poduzeća ili neko predmet poduzeće. Poduzeć koje idu u javnost sa odpovarajućim prilagođavanjem morala bi dato okvir za vrednovanje privatnog poduzeća.

- *Izvori podataka:* "Disclosure World Scope" sadrzi najnovije financijske informacije o preko 15,000 poduzeća na 24 različita svjetska tržišta.

- *Izbor "model" poduzeća:* trebala bi biti slična u koji se nude; proizvodima ostala razmatranja uključuju i veličinu, zemljopisna tržišta, profitabilnost, rast itd. Trebalo bi izabrati barem 6 do 8 poduzeća.

Pristup utemeljen na model poduzeću

Izbor komparativnih poduzeća

- Koliko raznolike su operacije određenog poduzeća i usporedivih poduzeća?
- Koliko se mogu usporediti proizvodi koje proizvodi ili prodaje odredeno poduzeće i usporediva poduzeća?
- Da li usporediva poduzeća imaju isti ekonomski utjecaj kao i poduzeće koje se vrednuje?
- Na kojem stupnju razvoja je odredeno poduzeće versus usporedivo poduzeća?
- Kako se poduzeća uspoređuju po veličini?

Pristup utemeljen na model poduzeću

Metoda tržišta kapitala (nastavak)

- *Vrednovanje određenog poduzeća: odabrane koeficijente bi trebalo primjeniti na odgovarajuće financijske podatke određenog poduzeća, na osnovi uskladenoj sa načinom na koji je izracunat koeficient za poduzeća koje idu u javnost.*

- *Rezultat: proizasla vrijednost je vrijednost poduzeća kao da su njegove dionice prodane na burzi, temelji se na financijskoj usporedbi sa sličnim poduzećima.*

- Proizasla vrijednost je vrijednost manjinskog dijela vlasnistva u poduzeću, sa dionicama koje su se slobodno prodavale - stoga

- Kontrolna premija i tržišni diskont moraju se primijeniti za procijenjivanje vrijednosti kontrolnog, ne tržišnog, dijela u određenom poduzeću.

Pristup utemeljen na model poduzeću

Metoda tržišta kapitala - Zaključak

- *Konačna prilagodavanje:* Dodavanje viška, ili neoperativnih sredstava; dodavanje (ili oduzimanje) viškova (ili nedostatak) obrtnih sredstava
- *Prilapođavanje rizika zemlje: koeficijent bi trebao biti prilagođen za rizik zemlje, ako postoji, ako je kupac/investitor stranac*
- Studije su pokazale da je ovo praksa koju su razmotrile multinacionalne kompanije

Pristup utemeljen na model poduzeću Metoda kupoprodaje

- *Teorija : temelji se na prodaji sličnih poduzeća*
- *Izvori podataka: Mergerstat Review, Acquisitions Monthly*
- Izbor model poduzeća, financijska analiza i usporedba, izbor koeficijenata, itd. - temelji se na istom pristupu koji je koristen u u metodi tržišta kapitala
- *Rezultat: glavna razlika izmedu ovog i metode tržišta kapitala je da je odgovor kontrolni utjecaj u određenom poduzeću - stoga je samo potreban tržišni diskont kako bi se procijenila vrijednost privatnog poduzeća za kontrolni nivo.*
- *Ostala prilagođavanja: kao i sa metodom tržišta kapitala, prilagođavanja za ne-operativna sredstva, obrtne sredstva, rizik zemlje itd. moraju se uzeti u obzir.*

Primjer

Tranzakcije u cementnoj industriji

XYZ CEMENT 1990-1992				
Prodavači	**Zemlja**	**Godina**	**Kupljeni postotak**	**Price to earnings**
Auxiliar de la Construccion SA	Španolska	1990	50.0%	11.1
Minera, Financiera Y	Španolska	1990	100.0%	19.4
Inveryeso	Španolska	1990	65.0%	22.3
CH Industrials plc	UK	1990	100.0%	16.2
Ciments Francais SA	Francuska	1991	70.0%	7.9
Ciments D'Obourg SA	Belgija	1991	40.0%	14.4
Lafarge-Coppeé SA	Francuska	1991	5.0%	9.2
Origny SA, Group	Francuska	1991	10.4%	10.8
Cementir Spa	Italija	1992	51.8%	40.3
Civil and marine Ltd	UK	1992	100.0%	10.0
Cementos del mar sa	Španolska	1992	50.0%	9.4
Auxiliar de la Construccion SA	Španolska	1992	92.0%	7.0
Valenciana de Cementos Portland SA	Španolska	1992	100.0%	15.8
Noroeste SA, Corp	Španolska	1992	100.0%	25.3
California Portland Cement Co	USA	1990	19.0%	28.2
Prosjek				15.7
Median				14.4

Praktična pravila za industrije

- Uglavnom se koriste za manja poduzeća.
- Temelje se na podacima koje su prikupili brokeri i odredenim formulama za određene tipove poduzeća
- Može sližiti kao model, ali ne smije zamijeniti pažljivu analizu i primjenu ostalih pristupa vrijednovanja

220

Pristup koji se temelji na akumulaciji sredstava - Uključeni postupci

1. Započeti sa historijskim bilansom
2. Izvršiti računovodstvena prilagodavanja
3. Izraziti financijska sredstva na neto ostvarivu vrijednost
4. Procijeniti materijalna sredstva na korektnu tržišnu vrijednost
   - nekretnine
   - strojevi i oprema
5. Identificirati i procijeniti
6. Utvrditi obveze prema tekućoj vrijednosti
   - uključiti i obaveze koje možda i nisu evidentirane
7. Vrijednost vlasničkog kapitala = FMV ukupnih sredstava - CV obaveza

Akumulacija sredstava

Financijska sredstva

- Sredstva na računima - obično su vrednovana ispitivanjem vremenskog plana sa djelomično ili potpuno otpisanim iznosima za određeni broj dana
- Popis - popis zastarjelih stavki uveden. Normalni vrednovani popis temelji se na očekivanoj prodajnoj cijeni, manje troškovi prodaje, manje profit padijehen između kupca i prodavača
- Ulaganja - zavisna od prirode i iznose vlasništva može zahtijevati vrednovanje firme u kojoj je izšeno ulaganje
- Unaprijed plaćeni troškovi (AVP) općenito se ostavhaju po nominalnoj vrijednosti ako se mogu očekivati koristi od uplate
- Potraživanja se obično vrednuju diskontiranjem buduće plavnice i kamate na sadašnju vrijednost

222

Princip akumulacije kapitala

Procijenjivanje opipljive imovine (realne)

- Procijenjivanje nekretnina
  - *temelji se na pristupima trošku, tržištu i prihodu*
  - *pretpostavke za najviši i najbolji način upotrebe*
  - *procijenu obavljaju kvalificirani procijenjivači nekretnina*

- Procijenjivanje strojeva i opreme
  - *temelji se na pristupima trošku i tržištu*
  - *funkcionalna, tehnička i ekonomska zastarjelost*
  - *identifikacija viška kapaciteta, ne-operatnih sredstava i potreba za visokim kapitalnim ulaganjime značajne za ostale pristupe*
  - *izvode je kvalificirani procijenjivači opreme*

Princip utemeljen na akumulaciji kapitala

Procijenjivanje nemateriajalne imovine

- Nematerijalna sredstva povećava vrijednost stvarnog (opipljivog) kapitala.
- Ona postoji ako postoji viša nego uobičajna zarada na sredstva.
- Ona su odijeljiva od materijalne.
- Mora postojati nekakav opipljivi dokaz o njenom postojanju.

Princip utemeljen na akumulaciji kapitala

Identifikacija neopipljive imovine

Ugovori
Prijedlozi
Povoljne najamnine
Ugovori o ne-konkurenciji
Trgovačke marke
Trgovačka imena
Computer software

Patenti
Vrijednost poduzeća koje će dugoročno raditi
Obučena radna snaga
Spiskovi klijenata
Formule

225

Pristup utemeljen na akumulaciji kapitala

Metode vrednovanja

- Pristup utemeljen na trošku
  - *princip zamjene*
- Pristup utemeljen na prihodu
  - *kapitalizirani povećani dohodać*
  - *kapitalizirana ušteda troškova*
- Pristup utemeljen ne tržištu
  - *uporedive prodaje*
  - *uporedivi rojaliteti*
- Životnost nematerijalnih sredstvo često je ključni problem

Odnos između manjinskog i kontrolnog dijela vlasništva

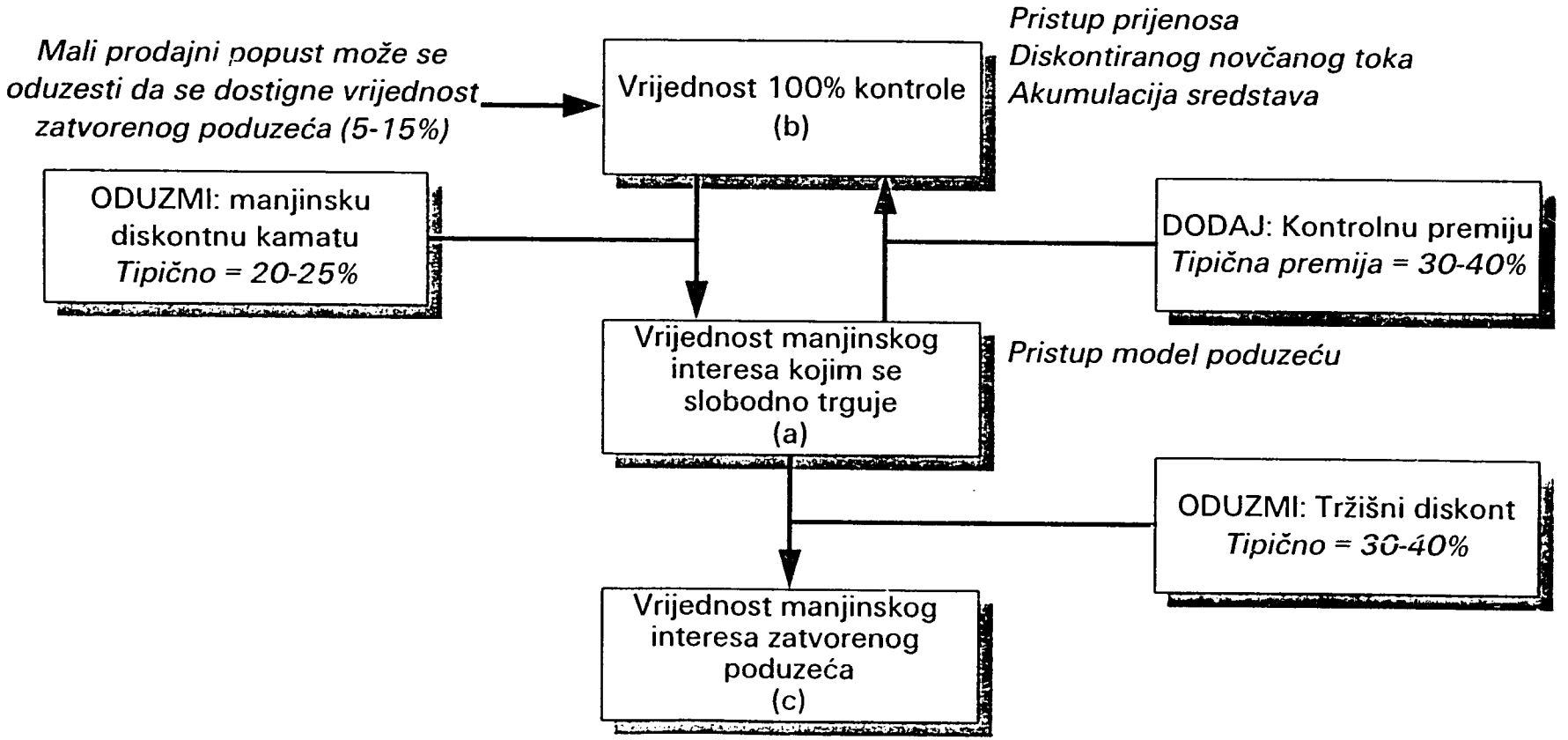

Metoda vrednovanja

Diskontiranog neto toka novca

Uzesti u obzir korištenje ove metode kada:

- Zarade / potencijalni navčani tok značajno doprinosi vrijednosti poduzeća
  Očekuje se da se nivo tekućeg novčanog toka značajno razlikuje od buduceg novčanog toka
- Budući neto novčanih tokova poduzeća može se približno procijeniti.
- Neto novčani tok poduzeća u posljednjoj godini bi trebao biti znatno pozitivan (tj. ne negativan ili na granici pozitivnosti)
- Totalni neto novčanog toka poduzeća u predvidenom periodu ne bi trebao biti odvec negativan
- Ako se procijenjuje kontrolni dio, vlasnička dobit se može procijeniti (ta dobit uključuje kompenzacije, osobne troškove koje placa poduzeće)
- Poduzeće započinje posao
- Poduzeće je na prodaje, tj. može biti kupljeno

Metoda vrednovanja

Neto vrijednost kapitala

Uzesti u obzir korištenje ove metode kada:

- Poduzeće ima znatnu opipljivu imovinu, a nema mnogo neopipljivog kapitala
- se mala ili nikakva vrijednost pridodaje prizvodima ili uslugama poduzeća koji su proistekli od rada.
- Bilansi odražavaju sav opipljivi kapital poduzeća; tj.poduzeće nije utrošilo nikakav opipljiv kapital koji i dalje donosi dobit poduzeću.
- Očekuje se da će poduzeće nastaviti dugoročno raditi
- Vlasnički dio koji se procjenjuje je ili kontrolni dio ili ima mogučnost uzrokovati prodaju imovine poduzeća
- Poduzeće nema utvrdenu povijest zarade (prihoda) ili raznovrsnih zarada/povijest/uvid u novčanog toka
- Značajan dio imovine poduzeća se sastoji od likvidne imovine ili ostalih investicija (kao što su prodajni vrijednosni papiri, ulaganja u nekretnine, prava narude). Poduzeće je veoma ovisno o konkurentskim ugovornim ponudama, i ne postoji stalna, predvidljiva klijentela.

Metoda vrednovanja

Likvidacijska vrijednost

Uzesti u obzir korištenje ove metode kada:

- Likvidacijska vrijednost je definicija vrijednosti poduzeća koje se procijenjuje
- Posjednički dio koji se provjenjuje je je ili kontrolni dio ili ima sposobnost uzrokovati prodaju imovine poduzeća
- Poduzeće je bankrotiralo iii postoji sumnja o mogučnosti poduzeća da nastavi djelovati u buducnosti
- Sadašnji i planirani novčanog toka poduzeća iz operacija u toku je nizak u usporedbi sa njegovim neto kapitalom
- Poduzeće bi moglo biti vrijednije ako se ugasi, nego ako "ostane na životu"

Metoda vrednovanja

Sve metode koje koriste koeficijente vrijednosti temelje se na podacima komparativnih poduzeća

Uzeti u obzir korištenje ove metode kada:

- Postoji odgovarajuci broj komparativnih poduzeća i /ili tranzakcija koje bi mogle odrediti koeficijent vrijednosti
- Ako se budu koristila komparativna javna poduzeća, postoje adekvatni komparativni podaci koji će omoguciti savjetodavcu da napravi odgovarajucu analizu i prilagodavanja
- Ako se budu koristile komparativne tranzakcije, postoje adekvatni komparativni podaci (npr. uvjeti prodaje, prodaja imovine versus prodaja akcija) koji će omoguciti savjetodavcu da napravi odgovarajucu analizu i prilagodavanja
- Poduzeće koje se procijenjuje može ici na tržište kapitala

Seminar o privatizaciji

5 Dan: Organizacija privatizacije

Sadržaj:

- Privatizacija i ekonomska transformacija
- Pregled Osnovnog Dokumenta o privatizaciji poduzeća
- Analiza Osnovnog Dokumenta

Privatizacija 1989-1991

- **Studeni 1989 - Politička i ekonomska promjena**
  1,2% ljudi zaposleno je u privatnom sektoru koji je ostvarivao oko 4,1% općeg nacionalnog dohotka; privatna lica imala su svega 2 % od ukupnog vlasništva.
- **1990- Priprema privatitacijskih koncepata**
  Osnovano Ministarstvo za privatizaciju; ukinuto centralno planiranje; donešeni prvi zakoni o nacionalizaciji i privatizaciji.
- **1991 - Transformacija sredstava u državnom vlasništvu**
  Osnivanje Fonda nacionalnog vlasništva; sredstva u državnom vlasništvu (kuće, administrativni i industrijski objekti, poljoprivredna dobra, šume) vraćeni prvobitnim vlasnicima;započela privatizacija malih poduzeća.

Fond nacionalnog vlasništva

- FNV Češke osnovan je 2. svibnja 1991.u skladu sa zakonom Ceškog nacionalnog savjeta.
- FNV je pravno lice čije aktivnosti obuhvaćaju upravu nad nacionalnim vlasništvom i njegovom privatizacijom u skladu sa važećim zakonima i propisima.
- Do 31.12.1992.odlučeno je o 10.821 privatizacijskih projekta u vezi 2.170 poduzeća .

Privatizacija - Integralni dio ekonomske reforme u Češkoj

Glavne smjernice promjena u vlasničkim pravima

- Denacionalizacija
- Municipalizacija (vraćanje općinama)
- Transformacija zadruga
- Privatizacija malih poduzeća
- Privatizacija velikih poduzeća
- Vaučer privatizacija

Glavne smjernice promjena u vlasničkim pravima

- 1989 - Politička promjena
- 1990 - Uvođenje politike tržišne reforme
  - Legislativa o denacionalizaciji i privatizaciji malih poduzeća
- 1991 - Primjenjivanje politike tržišne reforme
  - Aukcije u okviru privatiz. malih poduzeća
  - Legislativa za privatiz. velikih poduzeća i organizacijska struktura
- 1992 -Započela privatiz. velikih poduzeća
  Prvi val vaučerske privatizacije
  - Transformacija zadruga
- 1993 Drugi val vaučerske privatizacije

Definiranje privatizacijskog procesa

Dok su tri dijela privatizacije uključila vračanje svojine prvotnim vlasnicima,municipalizaciju - vraćanje odabranih sredstava i zemlje općinama i transformaciju zadruga, međunarodna pažnja bila je usmjerena na privatizaciju malih i velikih poduzeća . . . . .

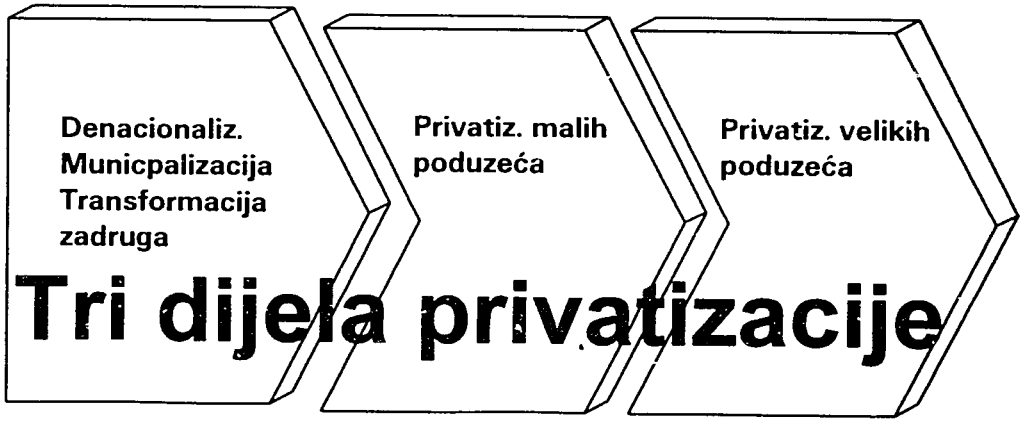

Privatizacija malih poduzeća

- Osnovni cilj je bilo brzo obnavljanje privatnog vlasništva malih poduzetnika.
- Privatizacija malih poduzeća uključila je radnje, restorane, uslužne djelatnosti i radionice.
- Privatizacija je provedena pomoću aukcija koje je organiziralo 85 općinskih komisija za privatizaciju.
- Do kraja travnja 1993 je pomoću aukcija prodano više od 23.000 poslovnih jedinica (poduzeća) za više od 1,2 miliardi dolara (33 miliarde kruna).

Privatizacija velikih poduzeća

- Privatizacija srednje velikih i velikih poduzeća u svim privrednim granama (poljoprivreda, trgovina i usluge, zdravstvo)
- Sva poduzeća za privatizaciju su podijeljena u dvije liste poduzeća koja su se trebala privatizirati.
- Ove liste su objavljene i građanima je dat rok do kada su mogli predati privatiz. projekt za bilo koje poduzeće navedeno na listi.
- Prva lista je sadržavala broj poduzeća (2700 iz svih sektora), projekata (11.000) i rok (siječanj 1991)
- Druga lista je sadržavala broj poduzeća (1.000 iz svih sektora), prijedloga (5.000) i rok (lipanj 1992)

Institucije

Ministarstvo

- Priprema zakone i zakonski okvir
- donosi odluke o privatizaciji (odobrava prijedloge)
- odgovorno vladi

Fond nacionalnog vlasništva

- zakonski posrednik između države i novih vlasnika
- realizira odluke u vezi privatizacije
- odgovoran Ministarstvu i parlamentu

Ulagački privatizacijski fondovi

- u prvom valu bilo ih je 263
- dobili70% voučerskih poena
- 10 ih je imalo 40% poena IPF 40% of points
- predstavljaju jake vlasnike sa diversificiranim portofoliom
- imat će ključnu ulogu u postprivatizacijskom periodu

Seminar o privatizaciji

6 Dan: Restitucija

242

RESTITUCIJA

Ciljevi i organizacija procesa restitucije. Ciljni momenti inicirani od strane grupe.

I. Forme svojine prije privatizacije

Socijalistička zajednička svojina

- državna svojina
- zadružna svojina
- svojina društvenih i ostalih socijalističkih organizacija

Lična svojina
Privatna svojina

II. Forme prelaska ili transfera svojine na državu ili na ostale organizacije. Ograničenje svojinskog prava.

- ugovorom
  - kupoprodajnim, o daru;
- odlukom
  - o oduzimanju svojine; izvršenje odluke
  - o oduzimanju nekretnine iznajmljene od strane organizacije
  - o kazni za propadanje svojine
- iz zakona
  - nacionalizacija
  - konfiskacija
  - napuštanje svojine
- nasljedjivanjem

Ograničenje svojinskog prava
- nacionalni uredi
- korišćenje zemljoradničke svojine

Proces privatizacije u Češkoj Republici predstavlja opsežnu promjenu svojinskih odnosa i odnosa korisnika praktično u svim oblastima (proizvodnim i neproizvodnim) i protiče na nekoliko načina. Ispravljanju nepravilnosti i odlukama o načinima i opsegu privatizacije su prethodile političke odluke koje su rezultirale djelom programskog prograšenja vlade.

Jedan od načina primjene privatizacije je i restitucija (denacionalizacija) tzn. vraćanje svojine.

III. Ublažavanje nekih nepravilnosti tičući se svojine formom restitucije (vraćanje svojine)

Karakteristične oblasti u kojima je bila primjenjena restitucija:

- odlučujući dan za restituciju
- svojina koje se tiče
- podjela djelovanja pojedinačnih resora (ministarstava)

IV. Konkretan sadržaj pojedinačnih zakona

- forme restitucije
  - udio u svojini
  - vraćanje (izdavanje) predmeta
  - novčana ili finansijska nadoknada
- postupak u restituciji
  - pravo na vraćanje predmeta procjenjuje organizacija koja ga posjeduje
  - pravo na nadoknadu procjenjuje ministarstvo ili za to novostvorena institucija

V. Procjena restitucionih prava

Dužnosti obavezanih i opunomoćenih osoba:
- dokumentacija
- evaluacija
- procjena nekretnine (gradnje)

Izvori isplate novčanih i finansijskih nadoknada.

VI. Rezultati restitucionih propisa

- brza forma restitucije
- obnova nekretnina, širenje proizvodnje, konkurencija i tržište
- likvidacija organizacija koje su svojinu izdale
- prinudna iznajmljivanja za zdravstvo, školstvo i slične institucije
- sporovi izmedju korisnika i vlasnika
- nezadovoljstvo širinom restitucije - nije moguće pokriti i do kraja odstraniti sve nepravilnosti
- neophodnost iskusnih stručnjaka koji bi vodili tok restitucije
- u sporovima odlučuju u konkretnim slučajevima sudovi